

SØF-rapport nr. 07/09

Frafall fra videregående opplæring og arbeidsmarkedstilknytning for unge voksne

av

**Torberg Falch
Ole Henning Nyhus**

SØF-prosjekt nr. 6200:

”Personer som slutter i videregående opplæring – hva skjer videre?”

Prosjektet er finansiert av Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet.

**SENTER FOR ØKONOMISK FORSKNING AS
TRONDHEIM, DESEMBER 2009**

© Dette eksemplar er fremstilt etter avtale med KOPINOR, Stenergate 1, 0050 Oslo. Ytterligere eksemplarfremstilling uten avtale og i strid med åndsverkloven er straffbart og kan medføre erstatningsansvar.

ISBN 978-82-8150-063-1
ISSN 1504-5226

Elektronisk versjon

Forord

Denne rapporten er en del av rapporteringen fra prosjektet ”Personer som slutter i videregående opplæring – hva skjer videre?”. Prosjektet gjennomføres på oppdrag fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID) og er finansiert av AID og Kunnskapsdepartementet. Vi takker ansatte i departementene, referansegruppen for prosjektet og prosjektdeltakerne Lars-Erik Borge, Päivi Lujala og Bjarne Strøm for nyttige kommentarer og innspill. Ingen av de ovennevnte hefter for de vurderinger og konklusjoner som gjøres i rapporten.

Trondheim, desember 2009

Torberg Falch (prosjektleder) og Ole Henning Nyhus

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING OG SAMMENDRAG	1
1.1. Innledning.....	1
1.2. Sammendrag	1
2. DATA	7
3. KARRIEREN I VIDEREGÅENDE OPPLÆRING FOR KOHORTEN SOM AVSLUTTET GRUNNSKOLEN I 2002	9
3.1. Progresjonen i videregående opplæring	9
3.2. Nærmere om situasjonen fem år etter avsluttet grunnskole	13
3.3. Utviklingen mellom kohortene	18
4. FRAFALL OG ARBEIDSMARKEDSTILKNYTNING	20
4.1. Arbeidssøkerstatus	20
4.2. Bruk av trygde- og stønadsordninger.....	24
4.3. Sannsynligheten for å være arbeidstaker og lønnsforskjeller	30
4.4. Et forsøk på en regnskapsmessig oppsummering	34
5. ÅRSAKSSAMMENHENGER	37
5.1. Innledning og litteratur.....	37
5.2. Metode.....	39
5.3. Analyser	39
REFERANSER	41

1. Innledning og sammendrag

1.1. Innledning

I Norge er fullført 3- eller 4-årig videregående opplæring som oftest en betingelse for opptak til høyere utdanning, fagbrev og sertifisering i mange yrker. Personer som faller ut av utdanningssystemet før fullført videregående opplæring vil dermed ha betydelig dårligere forutsetninger for videre utdannings- og arbeidslivskarriere. Mindre frafall i videregående opplæring kan være viktig for å bedre arbeidsmarkedstilknytningen. Det kan redusere inntektsforskjellene i samfunnet og redusere omfanget på bruk av offentlige trygde- og stønadsordninger (OECD, 2008). Redusert frafall synes derfor å ha et stort potensial til å bidra til økt velferd.

Hovedformålet med denne underveisrapporten er å beskrive hvordan situasjonen til unge voksne avhenger av om de har fullført videregående opplæring eller ikke. Første del av rapporten gir en detaljert beskrivelse av elevenes valg i videregående opplæring med vekt på beskrivelse av frafall. Den andre delen av rapporten relaterer frafall til sannsynligheten for en rekke ulike utfall i alderen 20–29 år, inkludert sysselsetting, bruk av ulike trygde- og stønadsordninger og fengselsopphold. Rapporten presenterer kun enkle sammenligninger som ikke uten videre kan tolkes som årsakssammenhenger. Den siste delen av denne underveisrapporten skisserer det videre arbeidet i prosjektet.

1.2. Sammendrag

For å sammenligne sannsynligheter for ulike utfall, benytter dette prosjektet et omfattende datamateriale. Utvalget som benyttes kommer fra Nasjonal utdanningsdatabase og inkluderer alle individer født i perioden 1977–1987 som avsluttet grunnskolen i 1993–2003. Individer som ikke er registrert med avsluttet norsk grunnskole er ikke inkludert. I hver kohort er det 50–55 000 elever. I alle år er det om lag 96 prosent som startet videregående opplæring samme år som de avslutter grunnskolen. Innen fem år har 44–49 prosent fullført en studieforberevende studieretning og 21–23 prosent har fullført en yrkesfaglig studieretning. Til sammen er det 35–36 000 elever som fullfører videregående opplæring innen fem år.

For 2002-kohorten, definert som individene som avsluttet grunnskolen i 2002, presenterer vi detaljert forløpsinformasjon for tilknytningen til videregående opplæring. Blant dem som

startet på en studieforbereidende studieretning høsten 2002, er det 81 prosent som fullfører innen fem år. De aller fleste som ikke fullfører er likevel tre år i opplæringen. Mangel på fullføring skyldes i stor grad at mange ikke består. Blant dem som startet på en yrkesfaglig studieretning, er frafallet betydelig større. Etter fem år er det 56 prosent som har fullført. Blant dem som ikke fullfører har halvparten ikke startet på VK2 eller bedriftslære, men disse har likevel vært 3–4 år i videregående opplæring. Den siste gruppen, de som ikke startet i videregående opplæring rett etter avsluttet grunnskole, kommer i stor grad inn i videregående opplæring seinere, men få fullfører. Gjennomsnittlig tid i videregående opplæring blant alle som ikke fullfører er 2,9 år. I skoleåret 2007/08 var det få elever i videregående opplæring fra 2002-kohorten. De som ikke har fullført innen det 5. året gjør det i relativt liten grad seinere.

I perioden etter reform-94 har det vært en tendens til økende frafall. Frafallet økte noe fra 1994–1996, men falt deretter til sitt laveste nivå for 1998-kohorten. Deretter har frafallet økt. Mens 29 prosent av 1998-kohorten ikke fullførte videregående opplæring innen fem år, var det tilfellet for 32 prosent av 2000-kohorten og 33,5 prosent av 2003-kohorten.

For å identifisere mulige utfall for individene når de er i 20-årene, er informasjon om en rekke tilstander hentet fra SSBs database FD-trygd. FD-trygd er en forløpsdatabase som inneholder lengden på perioder på ulike trygde- og stønadsordninger, sysselsetting, m.m. Varigheten av en bestemt tilstand kan for de fleste tilstander beregnes eksakt i antall dager. Vi presenterer gjennomsnittstall for hvor stor andel som er i en bestemt tilstand. Dette kan tolkes som sannsynligheten for at et tilfeldig valgt individ på en tilfeldig valgt dag er i akkurat denne tilstanden. FD-trygd inkluderer også informasjon om årsinntekt, som ikke er forløpsdata, og mottak av sosialhjelp, som er registrert på månedsbasis. I tillegg benyttes data om utdanning ut over videregående opplæring fra Nasjonal utdanningsdatabase (NUDB) og fengselsstatistikk. For de fleste variablene er informasjon til og med 2007 tilgjengelig, mens sysselsettings- og inntektsdata kun er tilgjengelig til og med 2006.

Data presenteres på to måter. For det første beskriver vi situasjonen i 2007 for ulike kohorter. Individene i 1994-kohorten, som var den første kohorten etter at studieretningsstrukturen i videregående opplæring ble endret ved reform-94, er i all hovedsak 29 år i 2007. For det andre beskriver vi situasjonen ved 22-års alder. Det betyr at vi sammenlikner kohorter på ulike tidspunkt. I det første tilfellet kan forskjeller mellom kohorter skyldes både alders- og

kohorteffekter, mens i det andre tilfellet er det ingen alderseffekter. I stedet kan det være tidseffekter som endret konjunktursituasjon og administrative endringer.

Alle tilstander som studeres, med unntak av sysselsetting og utdanning, omfatter en markant større andel av individer som ikke har fullført videregående opplæring enn av individer som har fullført. Når det gjelder sannsynligheten for å være registrert som arbeidssøker hos NAV, er den 3-5 ganger større for dem som ikke har fullført. I 2007 var det for alle kohortene 8–9 prosent arbeidssøkere blant individene som ikke har fullført videregående opplæring innen fem år etter avsluttet grunnskole. For dem som har fullført, er det færrest arbeidssøkere i de yngste kohortene. Det skyldes sannsynligvis at det er flere som fremdeles er i høyere utdanning i disse kohortene.

Bildet er det samme dersom vi som alternativ til 5-års definisjonen på frafall definerer frafall som ikke fullført videregående opplæring på 4, 6 eller 10 år. Bildet er også det samme for hele perioden 2002–2007.

Når det gjelder trygde- og stønadsordninger, studerer vi uføretrygd, dagpenger, attføring, individstøtte, rehabilitering og sosialhjelp.

Blant dem som har fullført videregående opplæring innen fem år, er det så godt som ingen som er uføretrygdet. Derimot er andelen uføretrygdete på 2-4 prosent i 2007 blant dem som ikke har fullført. Uføretrygd krever en medisinsk diagnose. Det er sannsynligvis årsaken til at det er flest uføretrygdete i de eldste kohortene. Færre uføretrygdete i de yngste kohortene kan i prinsippet også skyldes en kohorteffekt. Ved å sammenligne ulike kohorter seks år etter avsluttet grunnskole, finner vi en tendens til en stigende trend i andel uføretrygdete. Blant 22-åringene som ikke har fullført videregående opplæring øker andelen uføretrygdete fra 1,9 prosent i 2002 til 2,7 prosent i 2007.

Dagpenger ved arbeidsledighet krever at individet har hatt arbeidsinntekt i løpet av de tre siste årene. Individer på arbeidsmarkedstiltak får typisk attføringspenger eller individstøtte. Betydningen av å ha fullført videregående opplæring er like stor for disse ordningene. Sannsynligheten for å få dagpenger er mindre for de yngste kohortene, noe som kan skyldes at de i mindre grad har opparbeidet rett til dagpenger. Rehabilitering har som formål å gjøre brukerne bedre i stand til å klare seg i arbeidslivet eller mestre de daglige gjøremålene. Vi

finner at også denne ordningen benyttes i langt større grad av dem som ikke har fullført videregående opplæring.

Sosialhjelp er basert på en skjønnsmessig vurdering av den enkelte søkers behov, og størrelsene på utbetalingene varierer derfor mye mellom ulike personer. Statistikken viser at det nesten utelukkende er dem som ikke har fullført videregående opplæring som får sosialhjelp. I 1994-kohorten er det 4,5 prosent i denne gruppen som får sosialhjelp i en tilfeldig valgt måned i 2007. Dette er 9,5 ganger større enn for dem som har fullført videregående opplæring. For yngre kohorter er forskjellen enda større fordi da er bruken av sosialhjelp enda mer omfattende i gruppen som ikke har fullført.

I perioden 2002–2007 er det relativt liten endring i bruk av sosialhjelp blant 22-åringer som ikke har fullført videregående opplæring. Det kan indikere at kohortene er ganske like. Men for dem som har fullført halveres bruken av sosialhjelp i perioden 2004–2007 (fra 0,7 prosent til 0,4 prosent). Det er en utvikling man skulle forvente basert på konjunkturutviklingen. Man kunne derfor ha forventet at den bedre konjunktursituasjonen bidro mer til redusert behov for sosialhjelp blant dem som ikke har fullført enn det som observeres. Det synes som at det strammere arbeidsmarkedet i liten grad har bedret situasjonen for dem som ikke har fullført videregående opplæring.

Når det gjelder sannsynlighet for kriminalitet, så benytter vi fengselsstatistikk. På en tilfeldig dag i 2007 var det 10–15 ganger større sannsynlighet for å være innsatt i fengsel når videregående opplæring ikke er fullført. Vi presenterer også andelen som har vært innsatt i fengsel minst en gang i perioden 1993–2008. I de eldste kohortene er det 16–17 prosent av mennene som ikke har fullført videregående opplæring som har vært i fengsel minst en gang. Det er fem ganger større enn for menn som har fullført. Kvinner er mindre i fengsel, og det er så godt som ingen kvinner med fullført videregående opplæring som har vært innsatt.

Sysselsettingen er større ved fullført videregående opplæring. For 1994-kohorten var det i gjennomsnitt 83 prosent av dem som har fullført videregående opplæring som var sysselsatt i 2006, mens det var tilfellet for kun 68 prosent av dem som ikke har fullført. For yngre kohorter er det en fallende andel som er registrert som sysselsatte. Igjen kan dette være en alders- eller kohorteffekt. Men siden jobbsannsynlighetene veldig klart avhenger av

konjunkturutviklingen, er det ikke mulig basert på deskriptiv statistikk å vurdere om det er kohorteffekter i sannsynligheten for å være arbeidstaker.

Et annet interessant trekk er at fra 2002 til 2006 er det en økning i andelen sysselsatte blant dem som har fullført videregående opplæring, mens det er en nedgang blant dem som ikke har fullført. For kohorten som avsluttet grunnskolen i 1994, økte andelen sysselsatte fra 78 prosent i 2002 til 83 prosent i 2006 blant dem som har fullført videregående opplæring, mens den sank fra 70 til 68 prosent blant dem som ikke har fullført. Mens arbeidsmarkeds-tilknytning synes å bli bedre når man blir eldre for dem som har fullført videregående opplæring, blir den dårligere for dem som ikke har fullført.

En positiv sammenheng mellom lønnsnivå og utdanningsnivå er en av de best etablerte sammenhengene i samfunnsvitenskapene. Vi benytter pensjonsgivende inntekt for å studere inntektsforskjellen mellom dem som har fullført og dem som ikke har fullført videregående opplæring. For 1994-kohorten var differansen mellom gruppene på hele 33 prosent i 2006. Mye av differansen må knyttes til at arbeidsmarkedstilknytningen er bedre for dem som har fullført. Differansen avtar tilnærmet lineært for yngre kohorter, og blir negative for dem under 23 år. For individer i hel stilling varierer inntektsdifferansene mindre mellom kohortene. Inntektsgevinsten ved å fullføre videregående opplæring er på 5–13 prosent for dem som er i hel stilling, og den er økende i alder.

Vi finner altså at arbeidsmarkedstilknytningen er betydelig dårligere blant dem som ikke har fullført videregående opplæring enn blant dem som har fullført. Sannsynligheten for å bruke trygde- og stønadsordninger er størst for individene som ikke har fullført. I hovedsak er bildet likt for alle kohorter som avsluttet grunnskolen i perioden 1993–2002, men det er indikasjoner på en tendens til økt omfang på uføretrygd og sosialhjelp i de yngste kohortene. Ved alder på om lag 22 år er motstykket til at mange av dem som ikke har fullført bruker trygde- og stønadsordninger en betydelig større sannsynlighet for å være i utdanning blant dem som har fullført. Ved 28-års alder er motstykket at sannsynligheten for å være arbeidstaker i hel stilling er betydelig større. Mens om lag 55 prosent av dem som har fullført i denne aldersgruppen har jobb i hel stilling, er det tilfellet for kun om lag 40 prosent av dem som ikke har fullført.

Disse forskjellene kan imidlertid ikke uten videre tolkes som rene effekter av fullføring. Det kan være en rekke årsaker til at noen ikke fullfører, blant annet sykdom, som også har betydningen for arbeidsmarkedstilknytningen. Det er en type seleksjon i utdanningssystemet. Selv om vi observerer at arbeidsmarkedstilknytningen er mye dårligere for dem som ikke fullfører, er det ikke dermed nødvendigvis slik at fullføring av videregående opplæring vil endre situasjonen mye. Hva som vil være effekten av en eventuell betydelig økning i fullføringsandelen er derfor usikker. Ideelt sett ønsker vi å vite om arbeidsmarkedstilknytningen hadde vært bedre, eventuelt hvor mye bedre, hvis de som i dag faller ut av videregående opplæring hadde fullført. Kunnskap om dette krever analyser som sammenligner tilnærmet like individer, men der noen tilfeldigvis fullfører mens andre tilfeldigvis ikke gjør det. I dette prosjektet vil det i neste fase bli gjennomført analyser som vil søke å komme nærmere viktige årsakssammenhenger. Det vil bli gjennomført analyser både av årsaker til frafall og konsekvenser av frafall ved å sammenligne mest mulig like individer.

2. Data

Statistisk sentralbyrå har levert aidentifiserte data til dette prosjektet. Utvalget som benyttes er individer som er født i perioden 1977–1987 og som avsluttet grunnskolen i perioden 1993–2003. Vi definerer kohorter som året individene avsluttet grunnskolen. 1994-kohorten vil dermed i hovedsak bestå av individer født i 1978, men også noen som er eldre og yngre. Individer som ikke er registrert med norsk grunnskole er utelatt fra analysene.¹

Tabell 2.1 viser antall individer i hver kohort i Nasjonal utdanningsdatabase (NUDB). 1999-kohorten er minst med 51 000 individer og 2002-kohorten er størst med 55 100 individer. Tabellen viser også hvor stor prosent som fyller 16 år det året de avslutter grunnskolen. Merk at siden kun individer født i perioden 1977–1987 er inkludert, er det ingen eldre enn 16 år i 1993-kohorten og ingen yngre enn 16 år i 2003-kohorten. I de andre kohortene er om lag 2/3 av dem som ikke har normal alder eldre enn 16 år.

Tabell 2.1. Kohortstørrelse og videregående opplæring (VGO)

	Antall som avsluttet grunnskole	Prosent som fylte 16 år samme år som avsluttet grunnskolen	Prosent som startet VGO samme år som avsluttet grunnskole	Prosent som fullførte studieforb. innen 5 år etter avsluttet gr.sk.	Prosent som fullførte yrkesfaglig innen 5 år etter avsluttet gr.sk.	Prosent som fullførte VGO innen 5 år etter avsluttet gr.sk.
1993	49 994	-	95,9	45,0	27,5	72,5
1994	52 227	95,9	97,3	47,7	22,1	69,8
1995	52 204	95,8	97,1	47,0	21,8	68,8
1996	52 047	95,9	97,4	45,7	22,7	68,4
1997	51 785	96,1	97,2	46,3	22,5	68,8
1998	51 895	96,3	97,1	48,4	22,7	71,1
1999	51 005	96,4	96,8	48,8	21,7	70,5
2000	51 639	96,1	96,7	46,9	21,1	68,0
2001	52 424	96,3	96,2	46,6	21,9	68,6
2002	55 140	95,8	96,4	44,8	22,4	67,3
2003	54 995	-	97,0	44,3	22,3	66,6

Tabell 2.1 viser videre at 96–97 prosent starter videregående opplæring samme år som de avslutter grunnskolen. Dette er bemerkelsesverdig likt mellom kohortene og synes derfor ikke

¹ Individer uten norsk grunnskole er delvis norske og utenlandske statsborgere med skolegang i utlandet og delvis individer med funksjonshemninger. For hvert fødselsår er det om lag 1 000 personer med norsk bakgrunn som ikke er registrert med avsluttet norsk grunnskole. Av disse er om lag 1/3 registrert med avsluttet videregående opplæring.

å være konjunkturfølsomt. Innen fem år er det 44–49 prosent som har fullført en studieforberedende studieretning (høyest for 1999-kohorten og lavest for 2003-kohorten) og 21–23 prosent som har fullført en yrkesfaglig studieretning. Flere fullførte en yrkesfaglig studieretning i 1993-kohorten, men de gjennomførte videregående opplæring før reform-94 var implementert. Reform-94 endret strukturen først og fremst på de yrkesfaglige retningene.

Tabell 2.1 viser bare tall for jenter og gutter samlet. Det er ikke kjønnsforskjeller i sannsynligheten for å starte videregående opplæring samme året som grunnskolen avsluttes. Det er imidlertid klare kjønnsforskjeller i valg av studieretning og fullføringsgrad. Mens det er 53–57 prosent av jentene som har fullført en studieforberedende retning innen fem år, er det tilfellet for kun 36–42 prosent av guttene. Det er imidlertid et flertall gutter som fullfører yrkesfaglige retninger. 24–28 prosent av guttene har fullført en yrkesfaglig retning innen fem år, mens det er tilfellet for 17–20 prosent av jentene.

For 2002-kohorten presenteres detaljert forløpsinformasjon for tilknytning til videregående opplæring i hvert semester (se Vangen, 2007, for en nærmere beskrivelse) i kapittel 4.

For å identifisere mulige utfall for individene når de er i 20-årene, er informasjon om en rekke ulike tilstander hentet fra databasen FD-trygd, se Akselsen m. fl. (2007) for beskrivelse av FD-trygd. FD-trygd er en forløpsdatabase som inneholder lengden på perioder individer er under ulike trygde- og stønadsordninger, sysselsetting, m.m. Forløpsdata innebærer at tidspunkt for endring i utfall, for eksempel fra arbeidssøkende til sysselsatt, er registrert. Varigheten av en bestemt tilstand kan derfor beregnes eksakt i antall dager. I kapittel 5 vil vi presentere omfanget av ulike tilstander. Det vil bli presentert gjennomsnittstall, altså hvor stor del av året et tilfeldig valgt individ er i en bestemt tilstand. FD-trygd inkluderer også informasjon om årsinntekt, som ikke er forløpsdata, og mottak av sosialhjelp, som er registrert på månedsbasis. I tillegg benyttes data om utdanning ut over videregående opplæring fra Nasjonal utdanningsdatabase (NUDB) og fengselsstatistikk. Data om avtjent verneplikt vil knyttes til prosjektet på et senere tidspunkt. For de fleste variablene er informasjon til og med 2007 tilgjengelig, mens for sysselsetting og inntekt er data kun tilgjengelig til og med 2006.

FD-trygd fram til og med året 2007 er tilrettelagt av Statistisk sentralbyrå. Sysselsettings- og inntektsinformasjonen er imidlertid kun tilgjengelig fra til og med 2006. Utdannings- og fengselsstatistikken strekker seg fram til og med 2008.

3. Karrieren i videregående opplæring for kohorten som avsluttet grunnskolen i 2002

I dette kapittelet følger vi veien gjennom videregående opplæring for kohorten som avsluttet grunnskolen i 2002. Først presenteres utviklingen fra semester til semester. Deretter studeres situasjonen etter fem år høsten 2007. Til slutt presenteres utviklingen i frafall fra 1993-kohorten til 2003-kohorten.

3.1. Progresjonen i videregående opplæring

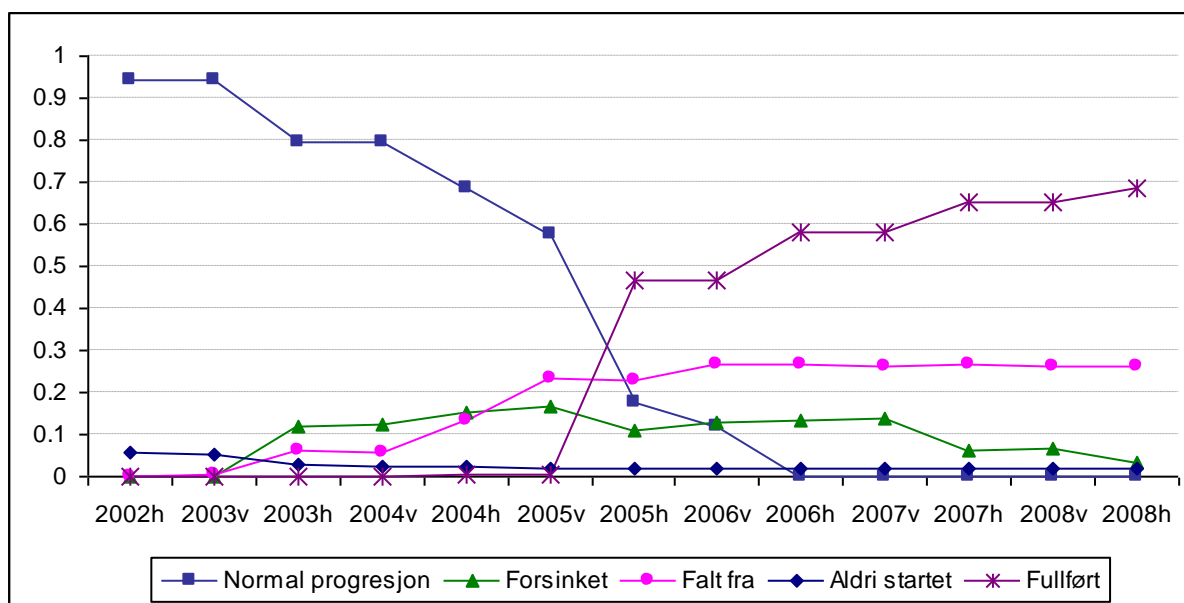
Vi skiller mellom fem ulike kategorier i hvert semester. Disse er (i) de som har *normal progresjon*, (ii) de som er i videregående opplæring men er *forsinket* i forhold til normal progresjon, (iii) de som *falt fra*, det vil si at de har vært i videregående opplæring men uten å fullføre, (iv) de som *aldri startet* definert som at de ikke har vært registrert i videregående opplæring og (v) de som har *fullført*. Den første kategorien inkluderer også dem som har raskere enn normal progresjon. Individuer klassifisert i kategori (iii) har ikke fullført og er ikke registrert i videregående opplæring, men de kan returnere i et senere semester. Vi definerer fullført som bestått VK2 eller oppnådd fag- eller svennebrev i det siste året i videregående opplæring.

Figur 3.1 viser fordelingene på hver av kategoriene i hvert semester fra høsten 2002 til høsten 2008, starten på det 7. året etter avsluttet grunnskole. Høsten 2002 starter 94,5 prosent av kohorten i videregående opplæring. De er da registrert med normal progresjon. Nesten like mange, 94,2 prosent, er registrert i videregående opplæring også våren 2003. 20 prosent av dem som ikke starter videregående opplæring rett etter grunnskolen er eldre enn normalt, men det er ikke kjønnsforskjeller her.

I skoleåret 2003/2004 er det 79 prosent som har normal progresjon, det vil si at de går i VK1. Mangel på normal progresjon skyldes at noen fortsetter på grunnkurs (12 prosent), noen har falt fra og er ikke lenger i videregående opplæring (6 prosent) og noen har fremdeles ikke startet (2,7 prosent). Det betyr at av dem som ikke startet høsten 2002 (5,5 prosent), er det halvparten som starter høsten 2003.

Høsten 2007, fem år etter avsluttet grunnskole, viser figur 3.1 at det er 65,5 prosent som har fullført videregående opplæring. Blant dem som ikke har fullført har de fleste falt fra. Det

utgjør 26,5 prosent. Resten er fremdeles i opplæring (6 prosent) eller har aldri startet (2 prosent). Statistisk sentralbyrå rapporterer lignende statistikk, men baserer seg på dem som startet videregående opplæring høsten 2002. Sammenlignet med utvalget som benyttes i denne rapporten, inkluderer altså SSB i sin statistikk ikke dem som avsluttet grunnskolen i 2002 og *ikke* startet direkte i videregående opplæring. Derimot inkluderer SSB elever som starter videregående opplæring høsten 2002 men som har avsluttet grunnskolen tidligere. Derfor er andelen i figuren ikke helt sammenlignbare med SSB sine tall.² Det forklarer at fullføringsprosenten i figur 3.1 er noe lavere enn i SSBs statistikk (65,5 versus 69 prosent) og at andelen falt fra er noe høyere.³



Figur 3.1. Progresjon i videregående opplæring for samtlige elever som avsluttet grunnskolen våren 2002⁴

² Se <http://www.ssb.no/emner/04/02/30/vgogjen/> for SSBs statistikk.

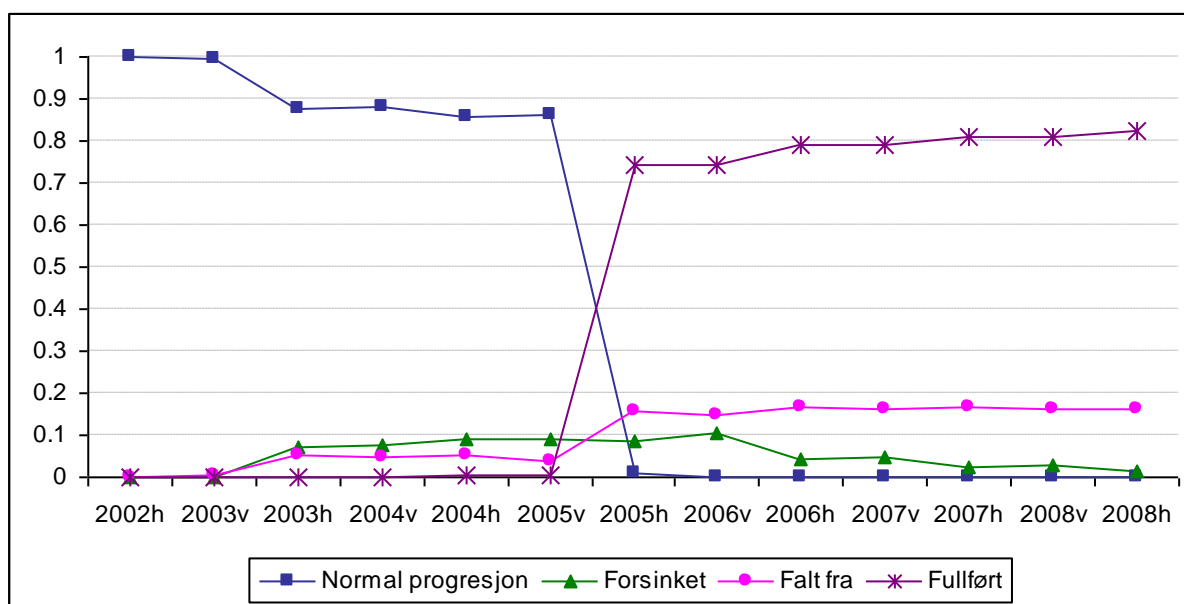
³ Andelen i figur 4.1 er heller ikke helt identisk med tabell 3.1. Mens figuren er basert på detaljert gjennomstrømningsstatistikk, er tabell 3.1 basert på en annen datafil levert fra SSB som inkluderer alle kohortene. Antall individer som er klassifisert som avsluttet grunnskole i 2002 er noe større i gjennomstrømningsfila enn i kohortfila. Det skyldes at det er noen individer i den første fila som ikke er i den andre og at det er noen av individene i gjennomstrømningsfila som i kohortfila er klassifisert som avsluttet grunnskole før 2002. I begge disse gruppene er det få som er registrert i videregående opplæring høsten 2002. Det forklarer at gruppen som ikke går direkte over i videregående opplæring er større i figur 4.1 enn i tabell 3.1 (95,9 versus 94,5 prosent). Det bidrar også til å forklare at andelen som fullfører innen fem år er lavere i figur 4.1 enn i tabell 3.1 (65,5 versus 67,2 prosent). Men halvparten av differansen ser ut til å være knyttet til individer som har gjennomført alle årene med videregående opplæring men som ikke får den godkjent i følge gjennomstrømningsfila.

⁴ Figuren er basert på samtlige 55 972 elever som er registrert avsluttet grunnskolen våren 2002 i gjennomføringsfila.

6. og 7. år etter avsluttet grunnskole (høst 2007 og høst 2008) er det henholdsvis seks og tre prosent som er registrert i videregående opplæring. De som ikke har fullført videregående opplæring etter fem år gjør det i liten grad seinere.

Situasjonen i årene 2005–2006 er vanskelig å tolke i figur 3.1 fordi noen studieretninger er 3-årige mens andre er 4-årige. For å gi et bedre bilde av utviklingen, deler vi kohorten inn i tre grupper avhengig av hva de valgte høsten 2002. Det skilles mellom dem som startet på en studieforbereidende retning (45,2 prosent), dem som startet på en yrkesfaglig retning (49,3 prosent), og dem som ikke startet videregående opplæring (5,5 prosent).

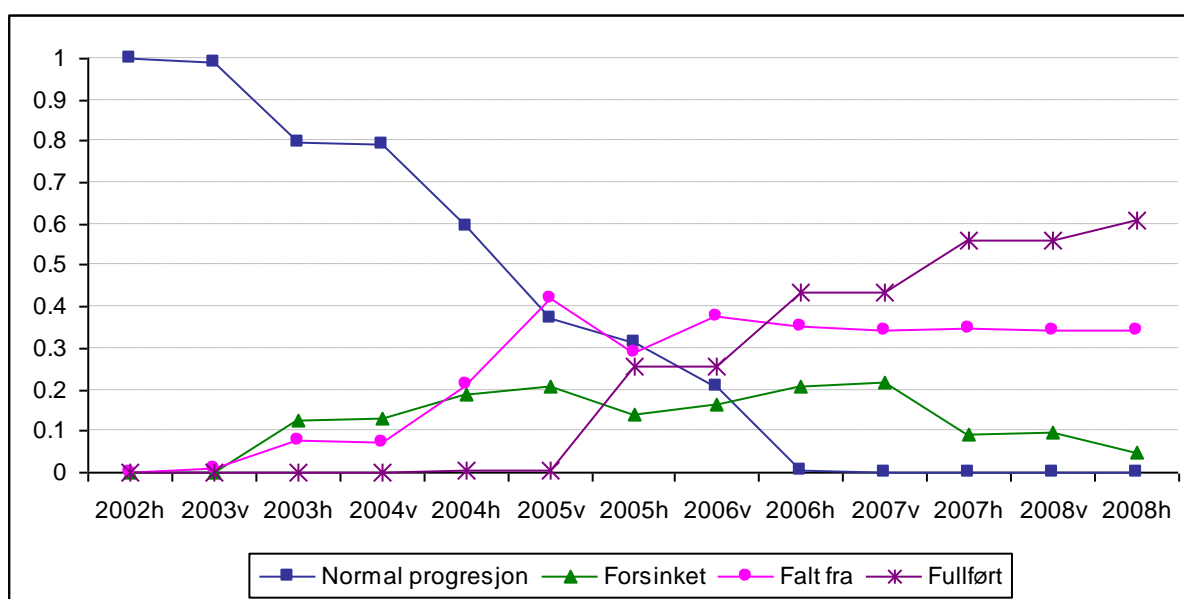
Figur 3.2 viser at blant dem som startet på studieforbereidende retning høsten 2002, har 88 prosent normal progresjon høsten 2003. Denne andelen er om lag uendret i løpet av 2. og 3. året. Imidlertid er kun 74 prosent som får registrert fullført videregående opplæring i 2005. Det skyldes at mange ikke får bestått. Manglet fullføring på VK2 blant disse studentene skyldes altså at 12 prosent ikke starter VK1 i henhold til normal progresjon og at 12 prosent av de som har normal progresjon ikke får bestått VK2. Noen i begge disse gruppene fullfører de påfølgende 2–3 årene slik at 81 prosent har fullført innen fem år.



Figur 3.2. Progresjon for elevene som avsluttet grunnskolen våren 2002 og startet på en studieforbereidende retning høsten 2002⁵

⁵ Figuren er basert på samtlige 25 296 elever som avsluttet grunnskolen våren 2002 og som startet på studieforbereidende studieretning høsten 2002.

Bildet er mer blandet blant dem som starter på yrkesfaglig retning høsten 2002 som vist i figur 3.3. Det skyldes for det første at hele 20 prosent mangler normal progresjon høsten 2003. Det foretas mange omvalg. For det andre er det en reduksjon i normal progresjon fra 80 prosent til 60 prosent mellom våren og høsten 2004. I løpet av sommeren etter to år i videregående opplæring øker andelen falt fra med 14 prosentpoeng fra 7 til 21 prosent. For det tredje er det et stort fall i registrerte elever fra høsten 2004 til våren 2005. Av de som startet på VK2 eller bedriftslære høsten 2004, og dermed hadde normal progresjon, var det nesten halvparten som ikke var registrert på VK2 eller bedriftslære våren 2005. Hele 42 prosent av individene som starter på yrkesfaglig retning var ikke registrert i videregående opplæring våren 2005 når de normalt skulle avsluttet det tredje året. Mange av disse er registrert i videregående opplæring igjen høsten 2005, noe som bidrar til at fullføringsgraden øker og er på 56 prosent høsten 2007. Fullføringsgraden er på 61 prosent høsten 2008.

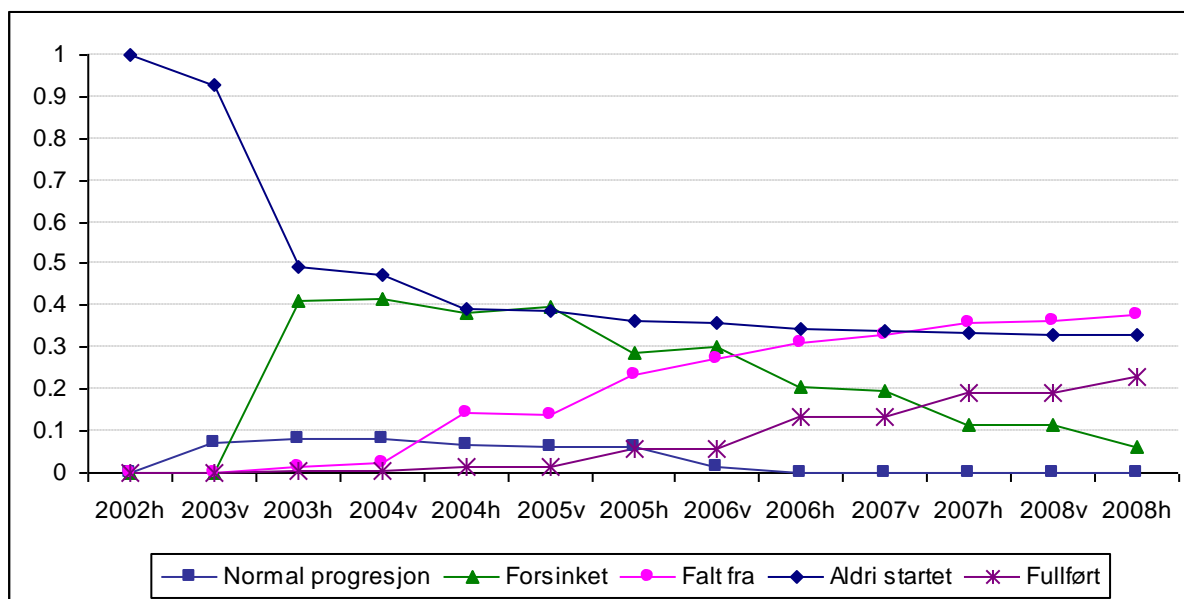


Figur 3.3. Progresjon for elevene som avsluttet grunnskolen våren 2002 og startet på en yrkesfaglig retning høsten 2002⁶

Den siste gruppen i kohorten startet ikke videregående opplæring høsten 2002. Tilknytningen til videregående opplæring fram til 2008 for disse er vist i figur 3.4. Noen få av dem som ikke startet videregående opplæring høsten 2002 er registrert i videregående opplæring våren 2003, mens høsten 2003 er halvparten av dem registrert. Mangel på oppstart rett etter grunnskolen kan altså for halvpartens vedkommende sees på som en utsettelse på ett år. 2/3 starter en yrkesfaglig retning mens 1/3 starter en studieforberedende retning høsten 2003. Ved vår

⁶ Figuren er basert på samtlige 27 601 elever som avsluttet grunnskolen våren 2002 og som startet på yrkesfaglig studieretning høsten 2002.

klassifisering her regnes de da som forsinket. Det er få i denne gruppen som fullfører videregående opplæring. Etter fem år gjelder det kun 20 prosent.



Figur 3.4. Progresjon for elevene som avsluttet grunnskolen våren 2002 og som ikke startet videregående opplæring høsten 2002⁷

3.2. Nærmere om situasjonen fem år etter avsluttet grunnskole

Tabell 3.1 studerer nærmere dem som har fullført videregående opplæring innen fem år etter avsluttet grunnskole i 2002. Tabellen viser hvordan disse fordeler seg på antall år i videregående opplæring og antall studieretninger (utdanningsprogram) de har vært registrert på i løpet av perioden fra høsten 2002 til våren 2007. Kolonnen lengst til høyre viser at 62,9 prosent av dem som fullfører gjør det på tre år og 28,9 prosent på fire år (7–8 semester), mens kun 6,5 prosent trenger fem år (9–10 semester).

Den nederste raden viser at skifte av studieretning er ikke vanlig for dem som fullfører. 79,6 prosent har vært på kun en retning og 19,1 prosent har skiftet retning en gang og har dermed vært på to studieretninger. Flertallet av dem som fullfører, 55,6 prosent, har fullført på tre år på den retningen de startet på rett etter grunnskolen. 7,2 prosent fullfører på tre år selv om de har skiftet retning en gang. Om lag like mange av dem som skifter studieretning, 7,9 prosent, trenger fire år på å fullføre.

⁷ Figuren er basert på samtlige 3 075 elever som avsluttet grunnskolen våren 2002 og som ikke startet videregående opplæring høsten 2002.

Tabell 3.1. Antall år og studieretninger for dem som har *fullført* innen fem år etter avsluttet grunnskole⁸

	1 retning	2 retninger	3 retninger	4 retninger	SUM
1 år	0,1	0	0	0	0,1
2 år	1,5	0,1	0	0	1,6
3 år	55,6	7,2	0,1	0	62,9
4 år	20,3	7,9	0,7	0,0	28,9
5 år	2,2	3,9	0,4	0,0	6,5
SUM	79,6	19,1	1,2	0,0	100

Tabell 3.2 viser samme type informasjon som tabell 3.1, men for dem som har *ikke* har fullført innen fem år. 5,4 prosent av disse har aldri vært registrert i videregående opplæring i perioden, mens 7,3 prosent er registrert i ett år (1–2 semester). De fleste er registrert i tre eller fire år og relativt få har vært fem år i opplæringen. Men et klart flertall av dem som ikke fullfører videregående opplæring har altså vært i opplæringen i minst tre år.

Tabell 3.2. Antall år og studieretninger for dem som *ikke* har fullført innen fem år etter avsluttet grunnskole⁹

	0 retninger	1 retning	2 retninger	3 retninger	4 retninger	SUM
0 år	5,4	0	0	0	0	5,4
1 år	0	7,3	0	0	0	7,3
2 år	0	12,1	4,8	0	0	17,0
3 år	0	22,9	13,8	1,4	0	38,3
4 år	0	11,6	10,8	2,4	0,2	25,0
5 år	0	1,9	4,0	1,0	0,1	7,1
SUM	5,4	55,9	33,5	4,9	0,3	100

Videre viser den siste raden i tabell 3.2 at 55,9 prosent bare har vært knyttet til en studieretning. Mange har også vært innto to retninger, men få flere enn det. Men skifte av studieretning er mer vanlig blant dem som ikke fullfører enn blant dem som fullfører. De fleste som har vært på samme studieretning alle år har vært tre år i videregående opplæring. De utgjør 22,9 prosent av alle som ikke har fullført.

Det følger fra tabell 3.1 at dem som fullfører har vært i gjennomsnitt 3,4 år i videregående opplæring, mens det følger fra tabell 3.2 at dem som ikke fullfører har vært i gjennomsnitt 2,9

⁸ Tabell 4.1 og 4.5 er basert på samtlige 36 636 elever som avsluttet grunnskolen våren 2002 og som fullførte videregående opplæring senest våren 2007.

⁹ Tabell 4.2 – 4.4 og tabell 4.6 – 4.7 er basert på samtlige 19 336 elever som avsluttet grunnskolen våren 2002 og som *ikke* fullførte videregående opplæring innen høsten 2007.

år i videregående opplæring. De som ikke fullfører har altså i gjennomsnitt kun vært et halvt år kortere i videregående opplæring.

Normert videregående opplæring er grunnkurs første året, VK1 andre året og VK2 i tredje året eller lære i bedrift i tredje og fjerde året. Tabell 3.3 viser høyeste kurstrinn for elevene som ikke har fullført. 48,9 prosent har startet på VK2 eller vært lærling. Kun 17,4 prosent har bare grunnkurs, og disse har typisk kun vært 1–2 år i videregående opplæring. De som har vært på VK2 eller i lære, har vært 3–5 år i videregående opplæring.

Tabell 3.3. Antall år og høyeste kursnivå i for dem som *ikke* har fullført innen fem år

	Ingen	Grunnkurs	VK1	VK2 eller lære i bedrift	Annen utdanning	SUM
0 år	5,4	0	0	0	0	5,4
1 år	0	6,8	0,2	0,2	0,0	7,3
2 år	0	5,8	10,4	0,8	0,0	17,0
3 år	0	3,1	11,2	23,9	0,2	38,3
4 år	0	1,2	5,2	18,5	0,1	25,0
5 år	0	0,6	0,9	5,5	0,1	7,1
SUM	5,4	17,4	27,8	48,9	0,4	100

Tabell 3.2 og 3.3 indikerer at en viktig årsak til frafall er at mange ikke får bestått. Mange synes å gå alle årene som planlagt, men ender opp uten godkjent opplæring. Tabell 3.4 utfyller dette bildet ved å vise sammenhengen mellom å ha vært på flere studieretninger og høyeste oppnådde kurstrinn. De som har skiftet studieretning en gang har like stor sannsynlighet for å avslutte på VK2 (17,2 i forhold til 33,5) som de som aldri har skiftet studieretning (29,6 i forhold til 55,9).

Tabell 3.4. Antall studieretninger og høyeste kursnivå for dem som *ikke* har fullført

	Ingen	Grunnkurs	VK1	VK2 eller i lære	Annen utdanning	SUM
0 retninger	5,4	0	0	0	0	5,4
1 retning	0	9,9	16,1	29,6	0,3	55,9
2 retninger	0	6,0	10,2	17,2	0,1	33,5
3 retninger	0	1,4	1,5	2,0	0,0	4,9
4 retninger	0	0,2	0,1	0,1	0	0,3
SUM	5,4	17,4	27,8	48,9	0,4	100

Til slutt studerer vi hvordan sammenhengene ovenfor avhenger av om man startet på en studieforberedende eller en yrkesfaglig studieretning høsten 2002. Tabell 3.5 viser at av dem som fullfører videregående opplæring innen fem år, startet 55,9 prosent på en studieforberedende retning og 42,2 prosent på en yrkesfaglig retning. Resten (1,9 prosent) startet ikke på videregående opplæring høsten 2002. De som startet på en studieforberedende retning fullførte også i all hovedsak på en studieforberedende retning. Det er svært få som har skiftet til en yrkesfaglig studieretning. Blant de som startet på en yrkesfaglig studieretning, derimot, er det ganske mange som har avsluttet på en studieforberedende retning. Disse utgjør 12,3 prosent av alle som fullfører innen fem år.

Tabell 3.5. Antall år og valg av studieretninger for dem som har *fullført*

	Startet studieforberedende retning høsten 2002, siste registrerte studieretning		Startet yrkesfaglig retning høsten 2002, siste registrerte studieretning		Startet ikke videregående opplæring høsten 2002, siste registrerte studieretning	
	Studieforberedende	Yrkesfaglig	Studieforberedende	Yrkesfaglig	Studieforberedende	Yrkesfaglig
1 år	0	0	0	0	0,1	0
2 år	1,2	0,0	0,1	0,1	0,2	0,1
3 år	47,1	0,1	6,2	8,5	0,6	0,2
4 år	6,2	0,5	4,4	17,3	0,2	0,3
5 år	0,5	0,4	1,7	4,0	0	0
SUM	55,0	1,0	12,3	30,0	1,1	0,6

Tabell 3.6 viser tilsvarende informasjon for dem som *ikke* fullførte videregående opplæring innen fem år. 24,8 prosent av disse startet på en studieforberedende retning, 62,5 prosent startet på en yrkesforberedende retning, mens 12,8 prosent ikke startet på videregående opplæring høsten 2002. Siden det var om lag like mange som startet på de to ulike hovedretningene i 2002, er mangel på fullføring størst hos dem som starter på en yrkesfaglig retning. Tabellen viser også at 5,9 prosent av dem som ikke har fullført har skiftet fra studieforberedende til yrkesfaglig studieretning, mens 11,2 prosent har skiftet den andre veien. Alle disse har skiftet studieretning minst en gang. Flertallet har, imidlertid, startet og avbrutt en yrkesfaglig retning (51,3 prosent).

Tabell 3.6. Antall år og valg av studieretninger for dem som *ikke* har fullført

	Startet studieforbereidende retning høsten 2002, siste registrerte studieretning		Startet yrkesfaglig retning høsten 2002, siste registrerte studieretning		Startet ikke videregående opplæring høsten 2002, siste registrerte studieretning		
	Studieforbereidende	Yrkesfaglig	Studieforbereidende	Yrkesfaglig	Studieforbereidende	Yrkesfaglig	Ingen
0 år	0	0	0	0	0	0	5,4
1 år	1,4	0,0	0,1	3,6	0,4	1,7	0
2 år	1,4	0,9	0,7	11,8	0,4	1,8	0
3 år	11,2	1,7	6,2	17,0	0,6	1,6	0
4 år	4,0	2,1	3,4	14,6	0,3	0,7	0
5 år	0,9	1,2	0,8	4,3	0	0	0
SUM	18,9	5,9	11,2	51,3	1,7	5,7	5,4

Sammenhengen mellom høyeste oppnådde kurstrinn og valg av studieretning er presentert i tabell 3.7. De som startet på en studieforbereidende retning kommer i gjennomsnitt på et høyere kurstrinn enn de som starter på en yrkesfaglig retning. Mens kun halvparten av dem som startet på en yrkesfaglig retning og ikke har fullført nådde VK2 eller bedriftslære innen fem år (30,6 prosent har startet på VK2 eller lære mens 31,8 prosent ikke har gjort det), har 2/3 av dem som startet på studieforbereidende retning gjort det (16,2 prosent i forhold til 24,7 prosent).

Tabell 3.7. Antall år, studieretninger og kurstrinn for dem som *ikke* har fullført

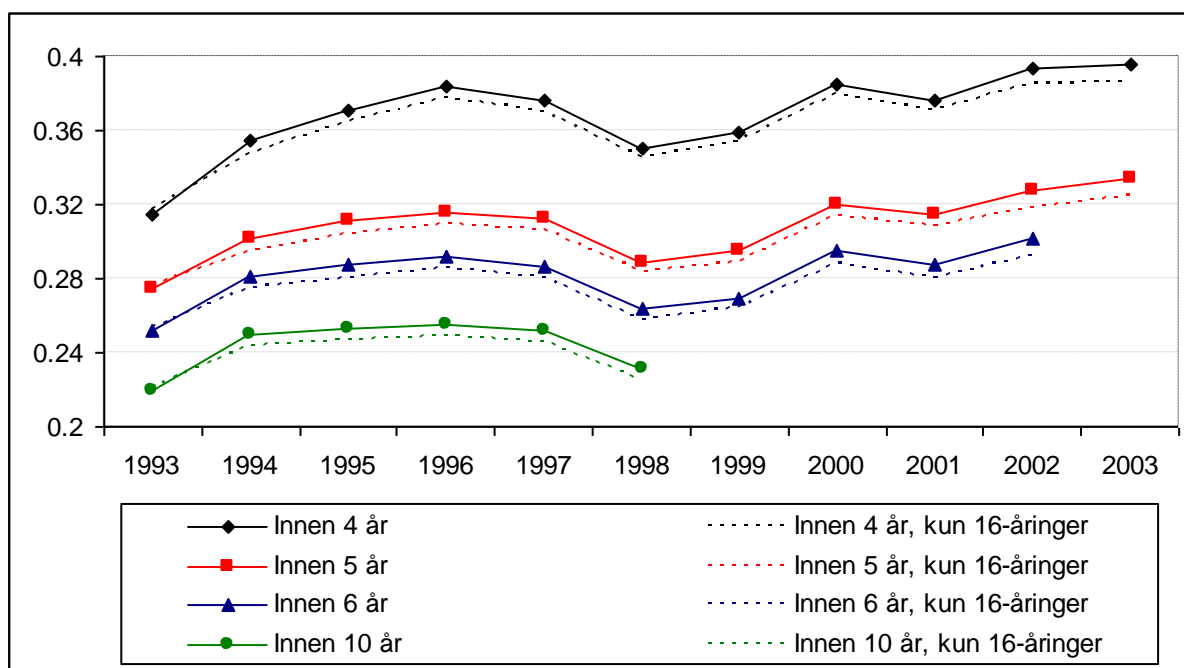
	Startet studieforbereidende studieretning høsten 2002, siste registrerte kurstrinn		Startet yrkesfaglig studieretning høsten 2002, siste registrerte kurstrinn		Startet ikke videregående opplæring høsten 2002, siste registrerte kurstrinn	
	VK2 eller i lære	Ikke VK2 eller i lære	VK2 eller i lære	Ikke VK2 eller i lære	VK2 eller i lære	Ikke VK2 eller i lære
0 år	0	0	0	0	0	5,4
1 år	0,1	1,4	0,0	3,7	0,1	2,0
2 år	0,2	2,0	0,3	12,2	0,2	1,9
3 år	10,2	2,8	12,6	10,5	1,1	1,1
4 år	4,3	1,7	13,5	4,4	0,7	0,3
5 år	1,4	0,6	4,2	1,0	0	0
SUM	16,2	8,5	30,6	31,8	2,1	10,7

Det er en flere mulige løp gjennom videregående opplæring og elevene gjør en rekke valg underveis. Figurene og tabellene illustrerer denne heterogeniteten. Oppsummert viser dataene at de som ikke fullfører skifter studieretning oftere og mange av dem har startet på en yrkesfaglig studieretning. Blant dem som startet på en yrkesfaglig retning etter grunnskolen er det kun 56 prosent som har fullført videregående opplæring etter fem år og 61 prosent etter

seks år. Mange er imidlertid flere år i videregående opplæring. Over halvparten er registrert i videregående opplæring i 3–4 år. Halvparten har startet på høyeste kurstrinn (VK2 eller bedriftslære), men de gjennomfører ikke hele trinnet eller får ikke bestått. 6. og 7. år etter avsluttet grunnskole er det relativt få som er registrert i videregående opplæring.

3.3. Utviklingen mellom kohortene

For å sammenligne fullføringsgraden mellom kohorter, må vi benytte data som inkluderer tidspunkt for registrert ny utdanning. Det er gjort i figur 3.5 hvor vi skiller mellom fire ulike definisjoner av mangel på fullføring. De heltrukne linjene inkluderer hele kohorten som avsluttet grunnskolen i de respektive år. For 1997-kohorten, for eksempel, er det 37 prosent som ikke har fullført innen fire år, 30,5 prosent innen fem år, 28 prosent innen seks år og 24,5 prosent som ikke har fullført innen ti år.



Figur 3.5. Andelen i hver kohort som ikke har fullført videregående opplæring innen 4, 5, 6 og 10 år etter avsluttet grunnskole

Andelen som ikke fullfører varierer noe mellom kohortene og synes å ha en stigende tendens de siste årene. Utviklingen er veldig lik for alle fire målene. Frafallet økte noe fra 1994–1996, men falt deretter til sitt laveste nivå for 1998-kohorten. Deretter har frafallet økt. Mens 29 prosent av 1998-kohorten ikke fullførte videregående opplæring innen fem år, var det tilfellet for 32 prosent av 2000-kohorten og 33,5 prosent av 2003-kohorten.

De stiplede kurvene i figur 3.5 viser situasjonen blant dem som avsluttet grunnskolen det året de fylte 16 år. Frafallet blant disse er et halvt prosentpoeng mindre enn for hele kohorten. Det skyldes at frafallet er stort blant dem som er over 16 år når de avslutter grunnskolen. Men forskjellene mellom kohortene er de samme for 16-åringene som for hele kohortene.

4. Frafall og arbeidsmarkedstilknytning

Dette kapitlet studerer sammenhengen mellom frafall fra videregående opplæring og ulike typer utfall, som for eksempel å være arbeidssøker eller motta økonomisk sosialhjelp. Tallene som presenteres er årlige gjennomsnitt. Hvor stor andel av en gruppe har i gjennomsnitt et bestemt utfall i et bestemt år? Dette kan tolkes som sannsynligheter. For utfallet arbeidssøker, for eksempel, kan gjennomsnittet tolkes som sannsynligheten for at en tilfeldig valgt person i gruppen er arbeidssøker en tilfeldig valgt dag.

Resultatene i dette kapitlet kan ikke tolkes som rene effekter av frafall. Rene effekter, ofte kalt kausale effekter, er forskjeller mellom individer som kun skyldes selve utdanningen. Det er den kontrafaktiske situasjonen som er av interesse: Ville arbeidsmarkedstilknytningen vært bedre om individet hadde fullført videregående opplæring? Dette er ikke trivielt å undersøke fordi individer som fullfører er forskjellig fra individer som ikke gjør det i mange aspekter. Dette kommer vi tilbake til i kapittel 5.

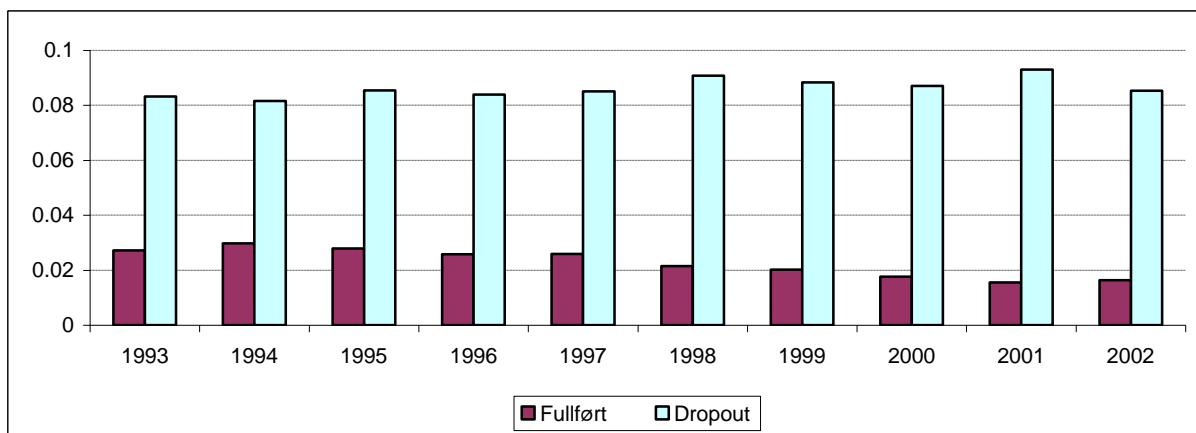
Den første delen av dette kapitlet benytter sannsynligheten for å være arbeidssøker som utfallsmål. Vi undersøker om forskjellen mellom de som har fullført videregående opplæring og de som ikke har fullført avhenger av hvordan vi definerer frafall, og om det varierer mellom kohorter og år. I resten av kapitlet definerer vi frafall som at videregående opplæring ikke er fullført innen fem år etter avsluttet grunnskole. Vi studerer forskjellen mellom gruppene for ulike trygde- og stønadsordninger, sannsynligheten for å være i jobb, inntektsnivå, samt sannsynligheten for å ha vært i fengsel.

4.1. Arbeidssøkerstatus

Begrepet arbeidssøker er bredere enn arbeidsledig. Arbeidssøkere er personer som søker inntektsgivende arbeid ved NAV og som er arbeidsføre. NAV klassifiserer arbeidssøkerne i gruppene helt ledige, ordinære tiltaksdeltakere, delvis sysselsatte, andre ordinære arbeidssøkere og yrkeshemmede. Helt ledige omfatter alle ordinære arbeidssøkere som har vært uten inntektsgivende arbeid de to siste ukene. Disse har som oftest krav på dagpenger. Delvis sysselsatte omfatter alle personer som har hatt inntektsgivende arbeid i løpet av de to siste ukene, men som søker arbeid med lengre arbeidstid. Det er drøyt dobbelt så mange helt ledige som delvis sysselsatte arbeidssøkere. Andre ordinære arbeidssøkere omfatter

jobbskiftesøkere som er i vanlig arbeid og som søker ny jobb ved å registrere seg hos NAV, skoleelever/studenter og egenetablerere med dagpenger som er under etablering av egen virksomhet. Helt permitterte arbeidstakere er inkludert i statistikken over helt ledige, delvis permitterte i er inkludert i statistikken over delvis sysselsatte. Yrkeshemmede omfatter arbeidssøkere som på grunn av fysisk, psykisk eller sosial funksjonshemming har vansker med å få arbeid. Dette er personer som vurderes av NAV med sikte på yrkesmessig attføring eller som er i et attføringstiltak.

Figur 4.1 viser gjennomsnittlig andel som er arbeidssøkere i 2007 for ulike kohorter. Definisjonen på *fullført* som benyttes er basert på situasjonen fem år etter avsluttet grunnskole. Det er en markant større andel arbeidssøkere blant dem som ikke har fullført innen denne tiden ("*dropout*"). For alle kohortene, fra dem som avsluttet grunnskolen i 1993 til dem som avsluttet i 2002, er det 8–9 prosent av *dropout* som er arbeidssøkere. Det betyr at på en tilfeldig valgt dag i 2007 er sannsynligheten 8–9 prosent for at et tilfeldig valgt individ som ikke har fullført videregående opplæring er arbeidssøker.

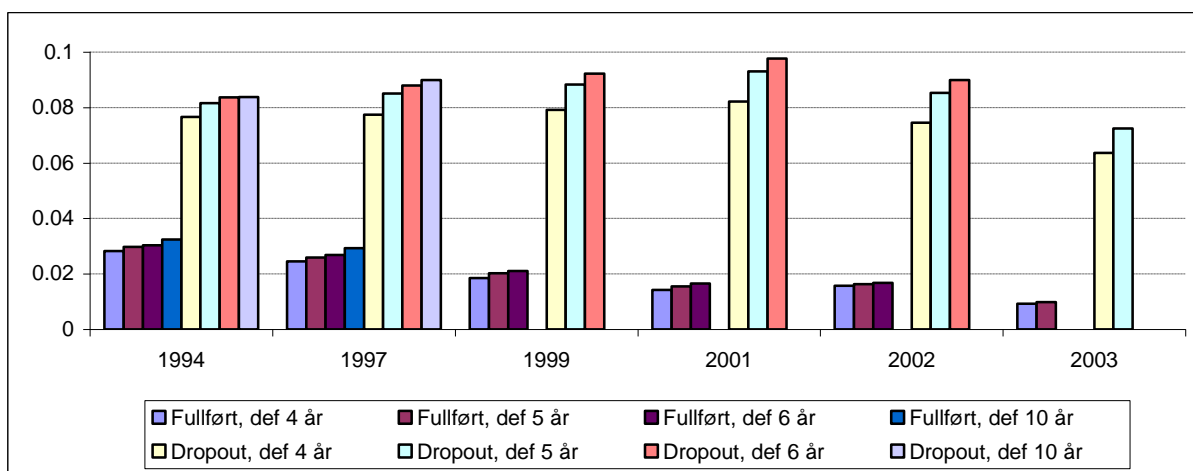


Figur 4.1. Andel arbeidssøkere i 2007 etter år avsluttet grunnskole

For dem som har fullført videregående opplæring innen fem år er det en fallende andel som er arbeidssøkere. Det kan skyldes at i de siste kohortene er det flere som fremdeles er i høyere utdanning. Mens andelen arbeidssøkere er 2,7 ganger større blant *dropout* for kohorten som avsluttet grunnskolen i 1994, er sannsynligheten hele 4,4 ganger større for 1999-kohorten og 5,2 ganger større for 2002-kohorten.

Figur 4.2 undersøker om definisjonen på fullført videregående opplæring har betydning. Figuren presenterer andelen arbeidssøkere basert på fire ulike definisjoner på fullført; fullført

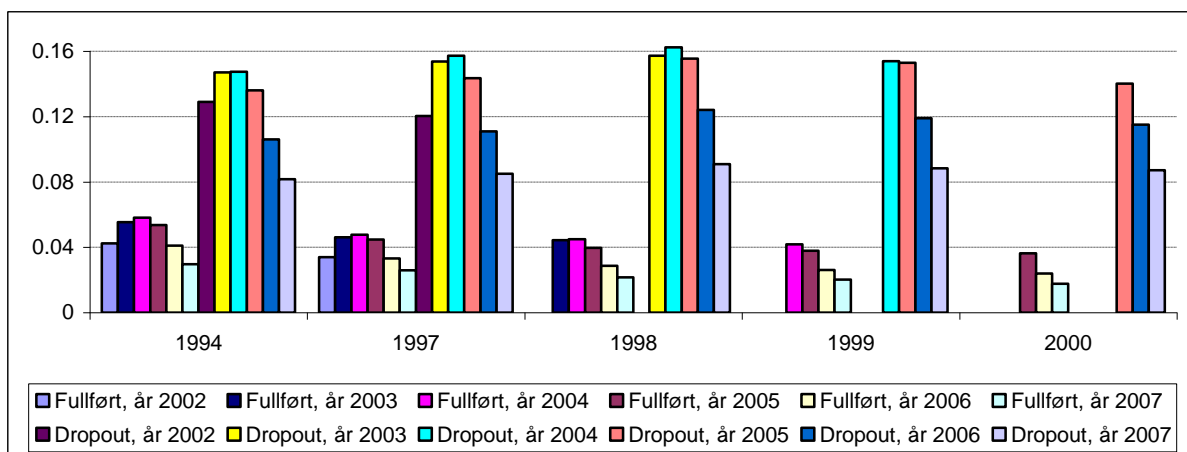
innen 4, 5, 6 og 10 år etter avsluttet grunnskole. Betydningen av å fullføre er i hovedsak uavhengig av hvilken definisjon som brukes. For eksempel er andelen arbeidssøkere 3,2 ganger større blant *dropout* for 1997-kohorten uavhengig av hvilken frafallsdefinisjon som benyttes. Derimot er andelen arbeidssøkere høyere for begge grupper når et mer liberalt mål på fullføring benyttes. Det skyldes at blant dem som fullfører på 10 år er andelen arbeidssøkere større enn blant dem som fullfører på seks år, som igjen er større enn blant dem som fullfører på fem og fire år. Figur 4.2 indikerer også at kohorten som avsluttet grunnskolen i 2003 gjør det relativt bra i forhold til de tidligere kohortene.



Figur 4.2. Andel arbeidssøkere i 2007 etter år avsluttet grunnskole, ulike definisjoner på fullført

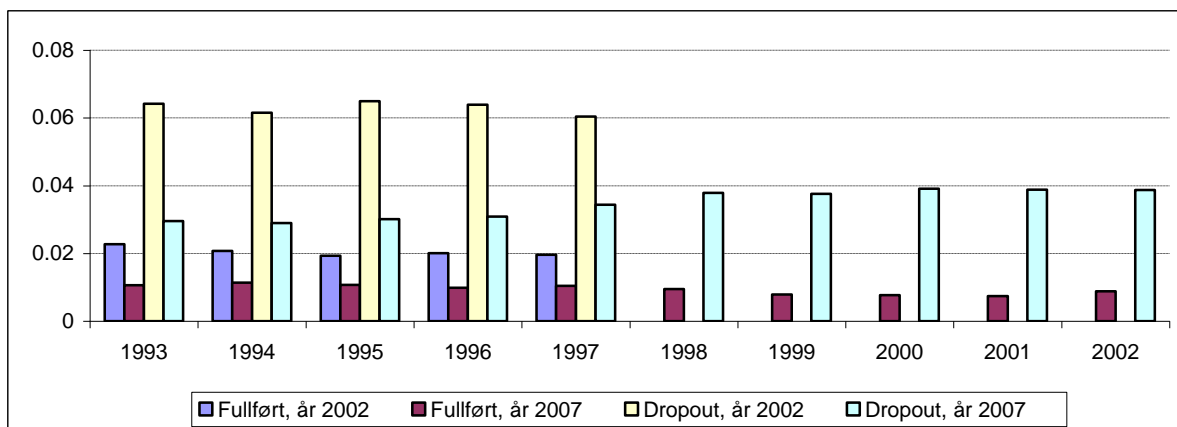
Siden betydningen av frafall ikke avhenger av definisjonen, vil vi i resten av dette kapittelet bruke fem-års definisjonen på frafall. Figur 4.1 viser situasjonen i 2007 for de ulike kohortene. Figur 4.3 presenterer utfall for årene 2002–2007. Forskjellen mellom årene avspeiler konjunktursituasjonen. Andelen arbeidssøkere økte fra 2002 til 2003, mens andelen ble neste halvert i årene 2005 – 2007. Denne utviklingen er lik for alle kohorter og uavhengig av frafall. Selv om nivået på andelen arbeidssøkere endres over tid, er den relative forskjellen mellom de to gruppene lite påvirket. Vi vil derfor kun rapportere situasjonen i 2002 og 2007 i resten av dette kapittelet.

Det er ulike typer arbeidssøkere som beskrevet over. Vi presenterer tall for helt ledige og deltakere på arbeidsmarkedstiltak i figur 4.4 og 4.5.



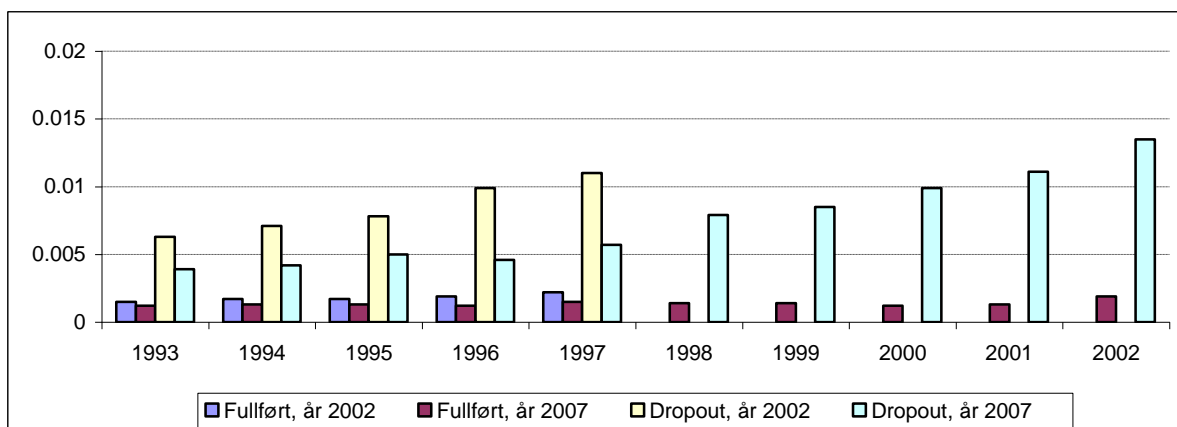
Figur 4.3. Andel arbeidssøkere i 2002–2007 etter år avsluttet grunnskole

Ved å sammenligne figur 4.4 og 4.5 med figur 4.1, ser man at i 2007 var om lag 40–50 prosent av arbeidssøkere registrert som helt ledige og 5–15 prosent var registrert på arbeidsmarkedstiltak. Det er også her en markert forskjell på dem som har fullført videregående opplæring og dem som ikke har det. For 1994-kohorten er andelen som er helt ledig i 2007 2,5 ganger større for dem som ikke har fullført videregående opplæring enn for dem som har fullført. For 1999-kohorten er forskjellen økt til 4.8 ganger.



Figur 4.4. Andel som er helt ledige i 2002 og 2007 etter år avsluttet grunnskole

Andelen på arbeidsmarkedstiltak blant dem som ikke har fullført er betydelig større for de unge kohortene enn for de eldre kohortene. Det er tydelig at de yngste uten videregående opplæring blir prioritert på arbeidsmarkedstiltak. For eksempel betyr det at for 1999-kohorten er andelen på tiltak hele 6,1 ganger større blant dem som ikke har fullført enn blant dem som har fullført videregående opplæring.



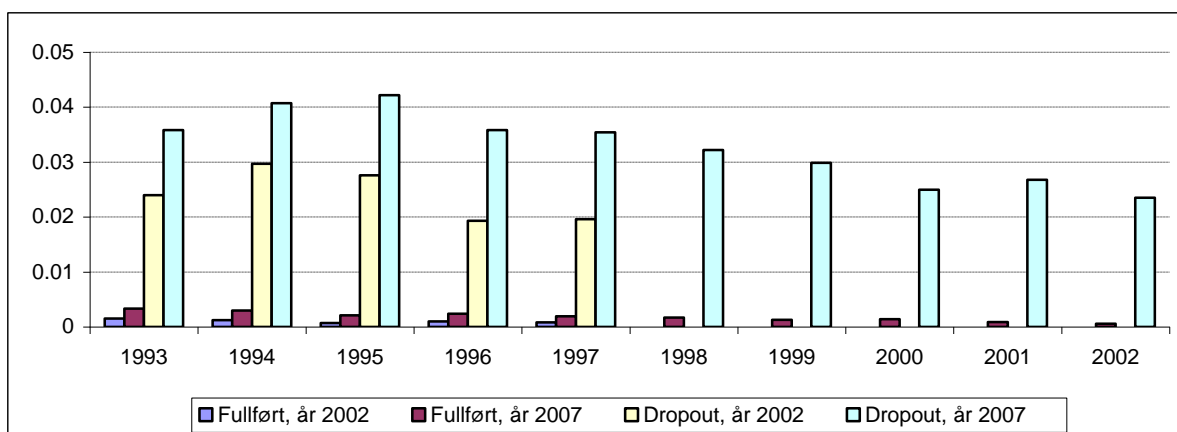
Figur 4.5. Andel på arbeidsmarkedstiltak i 2002 og 2007 etter år avsluttet grunnskole

Sannsynligheten for å være arbeidssøker er altså avhengig av om videregående opplæring er fullført. Betydningen er uavhengig av kohorter, år, og definisjon på frafall. Arbeidsmarkeds-tilknytningen målt ved arbeidssøkerstatus er mye svakere ved frafall.

4.2. Bruk av trygde- og stønadsordninger

De som ikke fullfører videregående opplæring i rimelig tid etter grunnskolen har klart svakere tilknytning til arbeidsmarkedet enn andre. I dette kapittelet studeres om det også er en større andel som bruker trygde- og stønadsordninger.

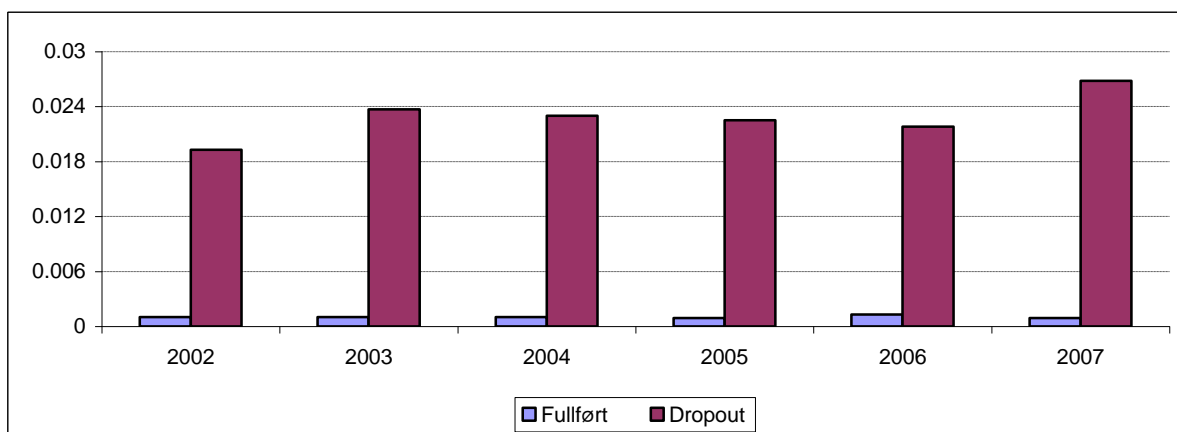
Figur 4.6 viser fordelingen på uføretrygd. Foreløpig uførestønad er inkludert i tallene her, men utgjør under en prosent av tilfellene. Uføretrygd krever en medisinsk diagnose, og det er som oftest en langvarig medisinsk vurdering som ligger til grunn før det gis rett til uføretrygd. Det er sannsynligvis en viktig årsak til at det er flest uføretrygdede i de eldste kohortene.



Figur 4.6. Andel som får uføretrygd i 2002 og 2007 etter år avsluttet grunnskole

Blant dem som har fullført videregående opplæring innen fem år etter avsluttet grunnskole, er det så godt som ingen som er uføretrygdet. I denne gruppen er det i 2007 kun 0,3 prosent av 1994-kohorten som får uføretrygd. Derimot er andelen langt fra ubetydelig for de som ikke har fullført videregående opplæring. I alle kohortene er det over to prosent av denne gruppen som er uføretrygdet, og for de eldste kohortene er det over fire prosent som er uføretrygdet. For henholdsvis 1994- og 1999-kohorten er det 14 og 21 ganger så stor andel uføretrygdede blant dem som ikke har fullført enn blant dem som har fullført.

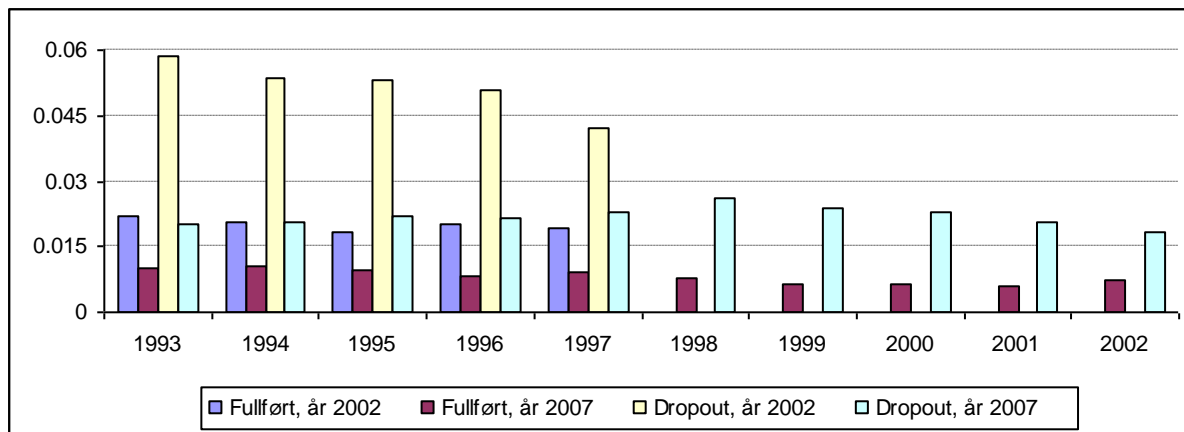
Færre uføretrygdede blant de yngste kohortene i både 2002 og 2007 kan i prinsippet skyldes enten en alders- eller en kohorteffekt. Figur 4.7 gjør et forsøk på å separere disse effektene. Figuren sammenligner ulike kohorter seks år etter avsluttet grunnskole. I 2002 er dette kohorten som avsluttet grunnskolen i 1996, i 2003 er det kohorten som avsluttet grunnskolen i 1997, osv. Brage og Thune (2008, 2009) rapporterer en sterk økning i tilgangen på nye uførepensjonister i alderen 16–24 i perioden 2000–2007, noe som indikerer en kohorteffekt.



Figur 4.7. Andel som får uføretrygd 6 år etter avsluttet grunnskole

Figuren indikerer en stigende trend; i løpet av perioden 2002–2007 har det vært en økning i andelen uføretrygdede 22-åringere. Blant 22-åringene som ikke har fullført videregående opplæring, er det 1,9 prosent som får uføretrygd i 2002 og 2,7 prosent som får uføretrygd i 2007. Veksten skyldes store sprang i 2003 og 2007. Selv om det ikke er noen alderseffekt inkludert i figur 4.7, må man imidlertid være forsiktig med å tolke utviklingen som rene kohorteffekter. I prinsippet kan andre makroforhold påvirke utviklingen over tid, for eksempel konjunktorene eller trygdeadministrative endringer.

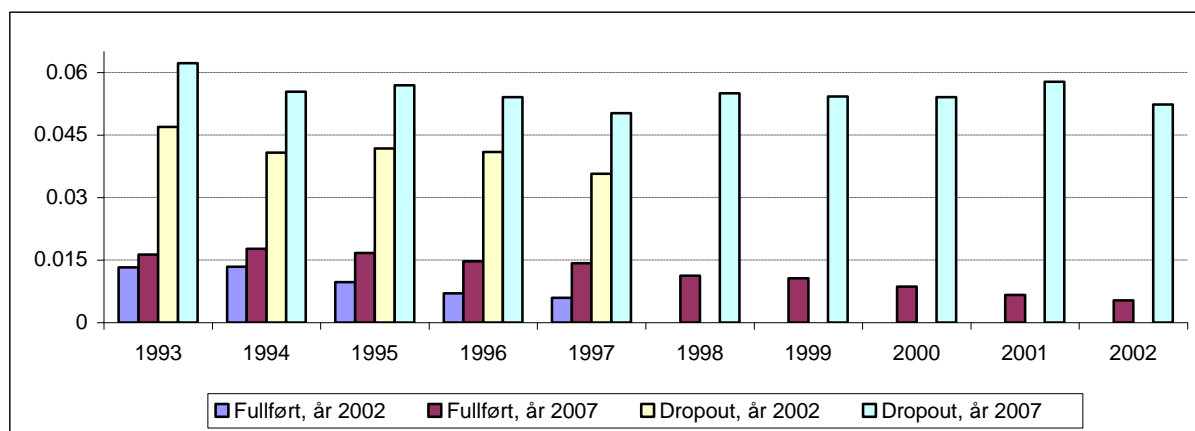
Dagpenger ved arbeidsledighet krever at individet har hatt arbeidsinntekt i løpet av de tre siste årene. Individuer på arbeidsmarkedstiltak får typisk attføringspenger eller individstøtte. Figur 4.8 og 4.9 presenterer andeler som får dagpenger og attføringspenger eller individstøtte.



Figur 4.8. Andel som får dagpenger i 2002 og 2007 etter år avsluttet grunnskole

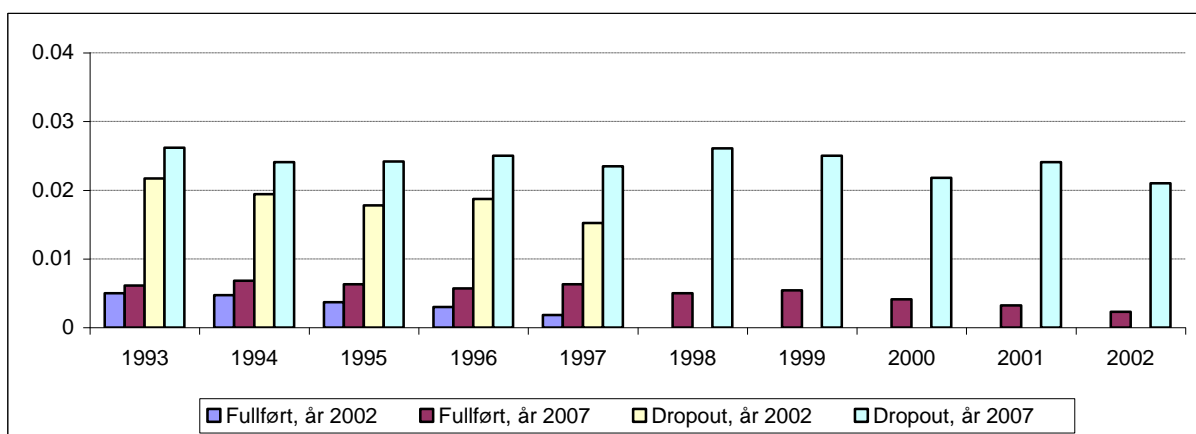
For det første viser figur 4.8 at andelen som fikk dagpenger var betydelig høyere i 2002 enn i 2007. Det må tilskrives konjunktursituasjonen. For det andre er andelen fallende for de yngste kohortene. Det kan skyldes at de i mindre grad har opparbeidet rett til dagpenger.

Figur 4.9 viser at blant dem som ikke har fullført videregående opplæring, er det flere som får attføringspenger og individstøtte i 2007 enn i 2002, i motsetning til det som er tilfelle for dagpenger. I denne gruppen er også andelen som får attføringspenger og individstøtte om lag lik for alle kohorter. For dem som har fullført videregående opplæring, derimot, er andelen betydelig lavere for de yngste kohortene.



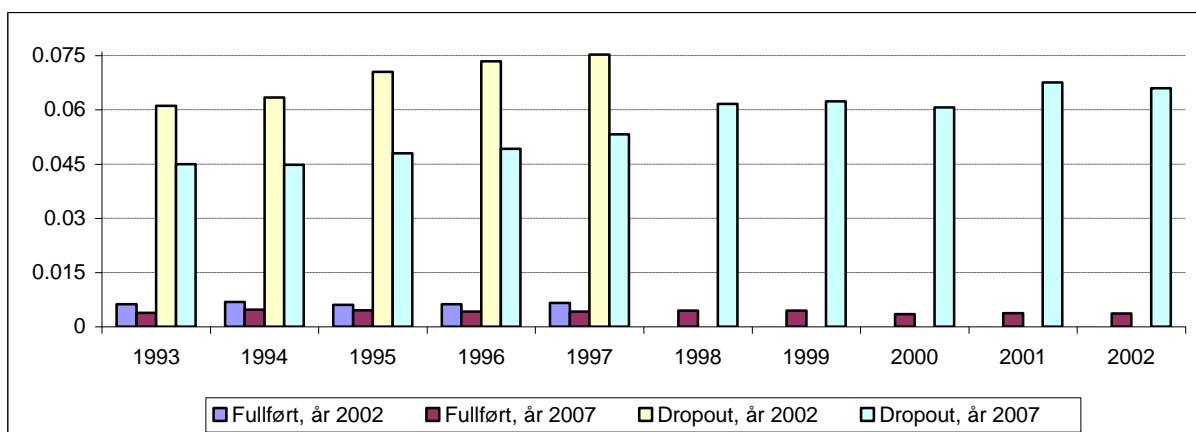
Figur 4.9. Andel som får attføringspenger eller individstøtte i 2002 og 2007 etter år avsluttet grunnskole

Rehabilitering har som formål å gjøre brukerne bedre i stand til å klare seg i arbeidslivet eller mestre de daglige gjøremålene, se beskrivelse i Bøe og Sivertstøl (2007). De som har vært sykmeldt i over ett år og som fremdeles er under aktiv behandling for å bedre arbeidsevnen, kan få rehabiliteringspenger. Figur 4.10 viser at også denne ordningen benyttes i langt større grad av dem som ikke har fullført videregående opplæring.



Figur 4.10. Andel som får rehabiliteringspenger i 2002 og 2007 etter år avsluttet grunnskole

Den siste stønadsordningen vi studerer er sosialhjelp. Sosialhjelp er basert på en skjønnsmessig vurdering av den enkelte søkers behov, og størrelsen på utbetalingene varierer derfor mellom individer. Statistikken for sosialhjelp er basert på månedsregistreringer og er derfor noe annerledes enn for ordningene diskutert tidligere i dette kapittelet. Figur 4.11 viser derfor andelen som får sosialhjelp i en tilfeldig valgt måned.

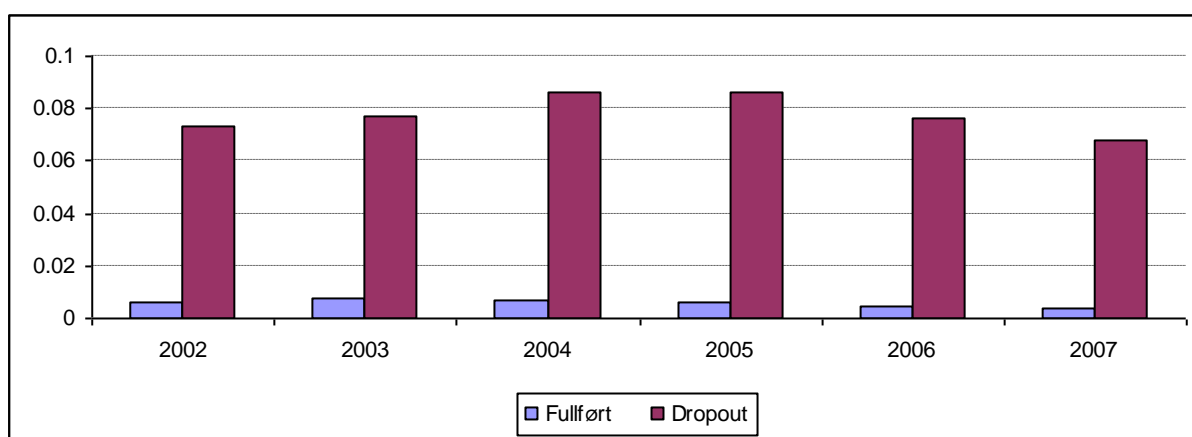


Figur 4.11. Andel som får sosialhjelp i 2002 og 2007 etter år avsluttet grunnskole

Figuren viser at det nesten utelukkende er dem som ikke har fullført videregående opplæring som får sosialhjelp. I 1994-kohorten er andelen som får sosialhjelp i 2007 9,5 ganger større

for dem som ikke har fullført videregående opplæring enn for dem som har fullført. For 1999-kohorten er forskjellen økt til 14. Andelen som får sosialhjelp blant dem som har fullført videregående opplæring er om lag den samme i alle kohorter. Forskjellen mellom gruppene er størst for de yngste kohortene fordi da er bruken av sosialhjelp mest omfattende i gruppen som ikke har fullført videregående opplæring. Konklusjonen til Holm (2007) om at det er unge mellom 20 og 24 år som er sterkest representert blant sosialhjelpsmottakere skyldes altså situasjonen blant dem som ikke har fullført videregående opplæring.

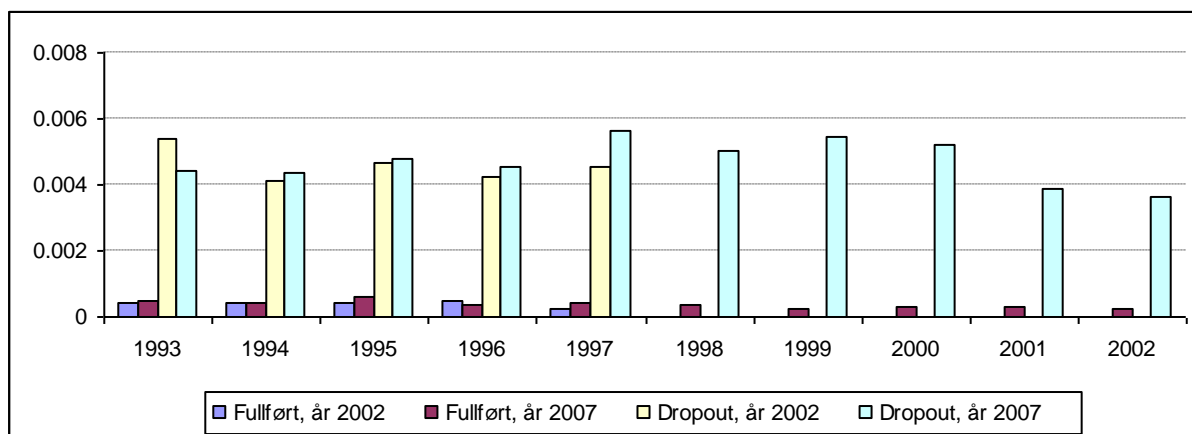
Størst bruk av sosialhjelp i de yngste kohortene kan være en alders- eller kohorteffekt. Figur 4.12 gjør et forsøk på å separere disse effektene. Figur 4.12 sammenligner ulike kohorter seks år etter avsluttet grunnskole, men viser ingen trend i utviklingen i perioden. Det kan indikere at kohortene er ganske like. For 22-åringene som har fullført øker bruken av sosialhjelp svakt fra 2002 til 2004 og halveres deretter (fra 0,74 prosent i 2004 til 0,37 prosent i 2007). Det er en utvikling man skulle forvente basert på konjunkturutviklingen som framkommer i figur 4.3. Man kunne derfor ha forventet at den bedre konjunktursituasjonen bidro mer til redusert behov for sosialhjelp blant dem som ikke har fullført enn det som observeres. Omfanget reduseres bare med 21 prosent fra 2004 til 2007. Det synes som at det strammere arbeidsmarkedet i liten grad har bedret situasjonen for dem som ikke har fullført videregående opplæring. Man kan derfor ikke utelukke at omfanget på bruk av sosialhjelp, under like konjunktursituasjoner, er økende blant dem som ikke fullfører videregående opplæring.



Figur 4.12. Andel som får sosialhjelp 6 år etter avsluttet grunnskole

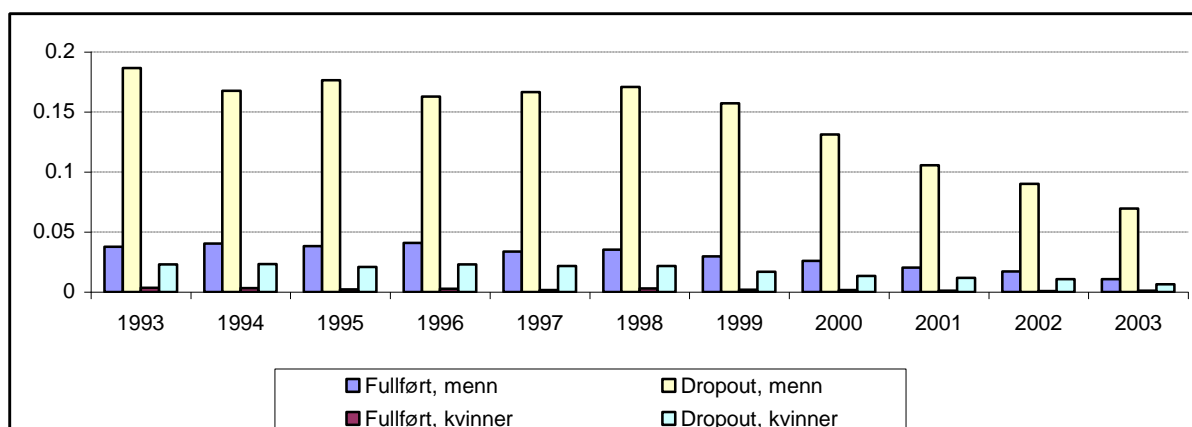
Til slutt i dette kapittelet ser vi på sammenhengen mellom videregående opplæring og sannsynligheten for fengselsopphold. Statistikken for fengselsopphold omfatter alle innsettelse, inkludert varetekt som ikke er basert på en dom. Figur 4.13 viser andelen som er

innsatt i fengsel på en tilfeldig valgt dag i 2007 og 2002. For de eldste kohortene er sannsynligheten for å være innsatt i fengsel om lag 10 ganger større for dem som ikke har fullført videregående opplæring enn for dem som har fullført, mens den er om lag 15 ganger større for de yngste kohortene. Det er nesten bare individer som ikke har fullført videregående opplæring som er i fengsel. Blant dem som ikke har fullført er det på enhver tid om lag 0,5 prosent som er innsatt.



Figur 4.13. Andel som er innsatt i fengsel i 2002 og 2007 etter år avsluttet grunnskole

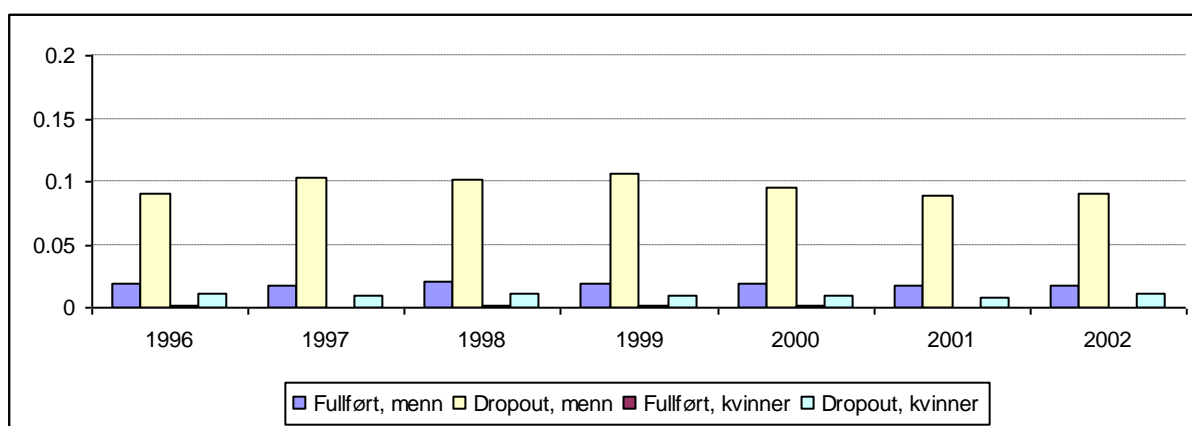
Det samlede omfanget på fengselsopphold kan skyldes at noen få har lange fengselsopphold eller at mange har korte fengselsopphold. For å undersøke om det er mange som har vært innsatt i fengsel, rapporterer figur 4.14 andelen av de ulike kohortene som har vært innsatt i fengsel minst en gang i perioden 1993–2008. Figuren skiller mellom kvinner og menn.



Figur 4.14. Andel som har vært i fengsel minst en gang i perioden 1993–2008 etter år avsluttet grunnskole, kvinner og menn

I de eldste kohortene er det 16–17 prosent av mennene som ikke har fullført videregående opplæring som har vært i fengsel minst en gang. Sannsynligheten for å ha vært innsatt i fengsel er fem ganger større blant menn som ikke har fullført enn blant menn som har fullført. Det er så godt som ingen kvinner med fullført videregående opplæring som har vært i fengsel, mens om lag to prosent av de eldste kohortene kvinner har hatt minst ett fengselsopphold.

For alle gruppene er andelen som har hatt fengselsopphold fallende for kohortene som avsluttet grunnskolen etter 1999. Det kan skyldes at for noen er første fengselsopphold når man er eldre enn 22–25 år. Figur 4.15 undersøker dette nærmere ved å se på situasjonen seks år etter avsluttet grunnskole. Figuren viser små forskjeller mellom kohortene.



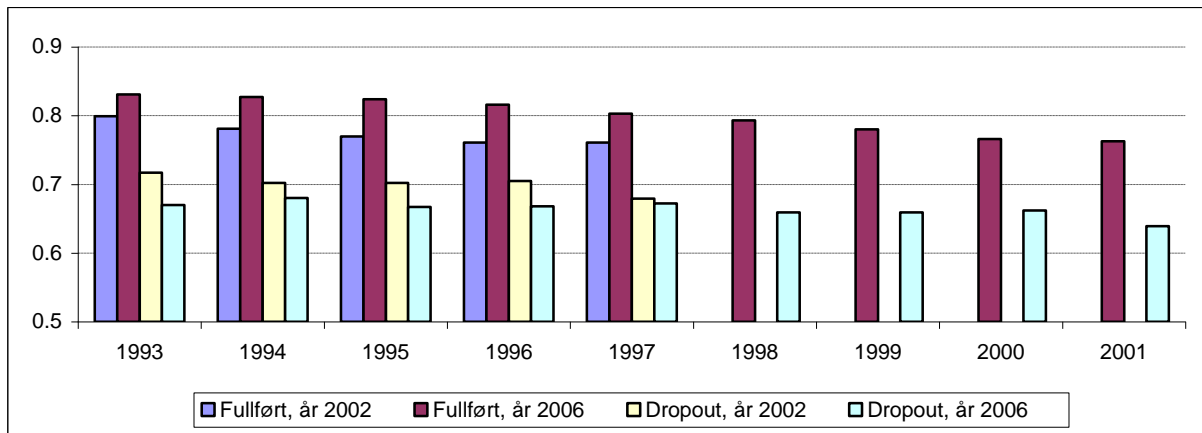
Figur 4.15. Andel som har vært i fengsel minst en gang innen 6 år etter avsluttet grunnskole

Oppsummert viser dette delkapittelet at omfang på kriminalitet og bruken av trygde- og stønadsordninger er markert større når videregående opplæring ikke er fullført. Det er nesten utelukkende individer uten fullført videregående opplæring som er uføretrygdet og som mottar sosialhjelp.

4.3. Sannsynligheten for å være arbeidstaker og lønnsforskjeller

Informasjonen om arbeidsforhold og inntekt har kun vært tilgjengelig til og med 2006 for dette prosjektet. Figur 4.16 viser at i 2006 var det i gjennomsnitt 83 prosent av 1994-kohorten som har fullført videregående opplæring som var sysselsatte, mens det kun var 68 prosent av dem som ikke har fullført som var sysselsatte. Blant dem som har fullført er det en svakt fallende andel som er registrert som sysselsatte, noe som må knyttes til at flere av de yngste er fulltidsstudenter. Studenter med deltidsstillinger er registrert som sysselsatt i denne statistikken. Men også blant dem som ikke har fullført videregående opplæring er det en

fallende andel som er registrert som sysselsatte. Igjen kan dette være en alders- eller kohorteffekt.

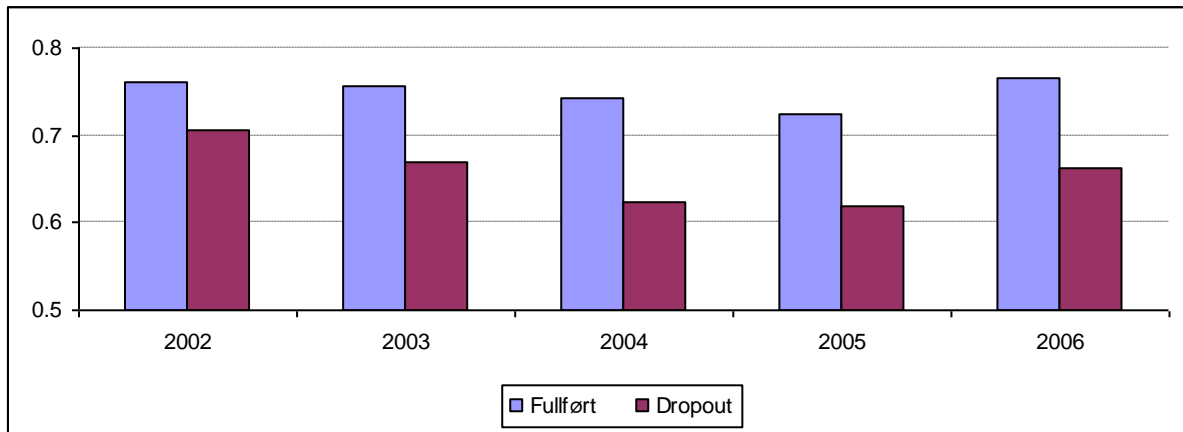


Figur 4.16. Andel sysselsatte i 2002 og 2006 etter år avsluttet grunnskole

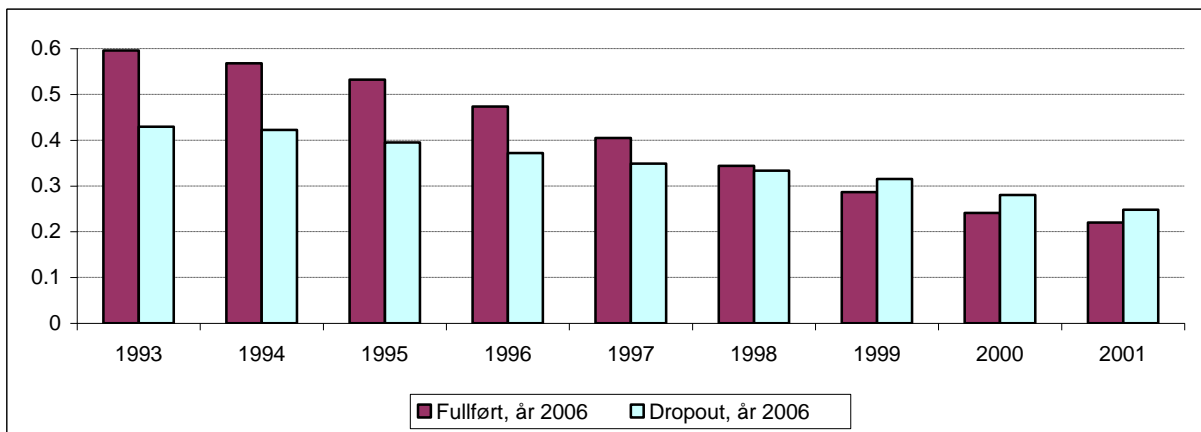
Et annet interessant trekk ved figur 4.16 er at fra 2002 til 2006 er det en økning i andelen sysselsatte blant dem som har fullført videregående opplæring, mens det er en nedgang for dem som ikke har fullført. For kohorten som avsluttet grunnskolen i 1994, økte andelen sysselsatte fra 78 prosent i 2002 til 83 prosent i 2006 blant dem som har fullført videregående opplæring, og gikk ned fra 70 til 68 prosent blant dem som ikke har fullført. Mens arbeidsmarkedstilknytning synes å bli bedre utover 20-årene for dem som har fullført videregående opplæring, synes den å bli dårligere for dem som ikke har fullført.

I figur 4.17 sammenlignes ulike kohorter seks år etter avsluttet grunnskole (alder på 22 år for de aller fleste). Den viser en fallende trend for begge grupper i perioden 2002–2005, men en bedring igjen i 2006. Siden jobbsannsynlighetene veldig klart avhenger av konjunktur-utviklingen, er det ikke mulig basert på deskriptiv statistikk å vurdere om det er kohort-effekter i arbeidsmarkedstilknytningen.

Figur 4.18 presenterer andeler som har hel stilling. I data fram til og med 2003 mangler arbeidstid for 15–20 prosent av utvalget. Vi konsentrerer oss derfor om situasjonen i 2006. Vi definerer hel stilling som at arbeidstiden er på minst 30 timer per uke (minst 80 prosent stilling).



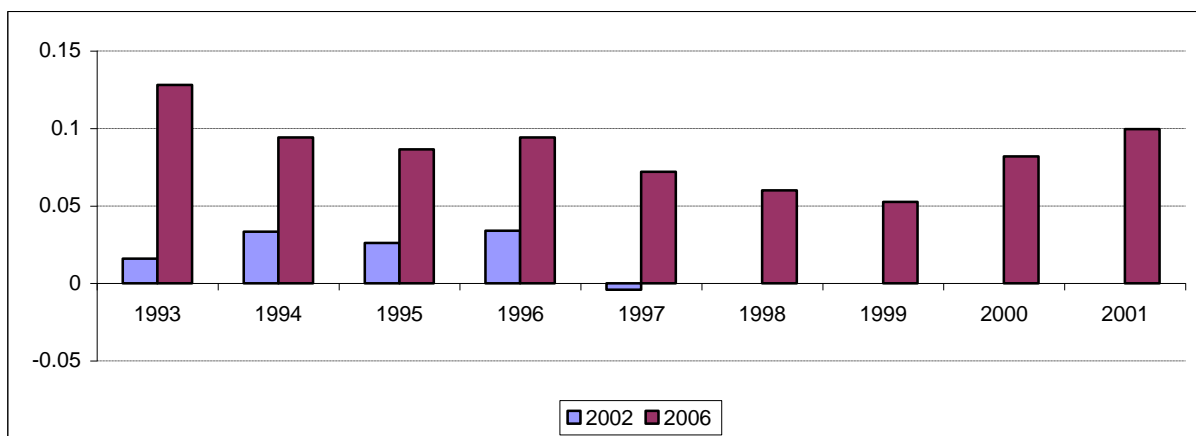
Figur 4.17. Andel sysselsatte 6 år etter avsluttet grunnskole



Figur 4.18. Andel som er sysselsatt i hel stilling i 2006 etter år avsluttet grunnskole

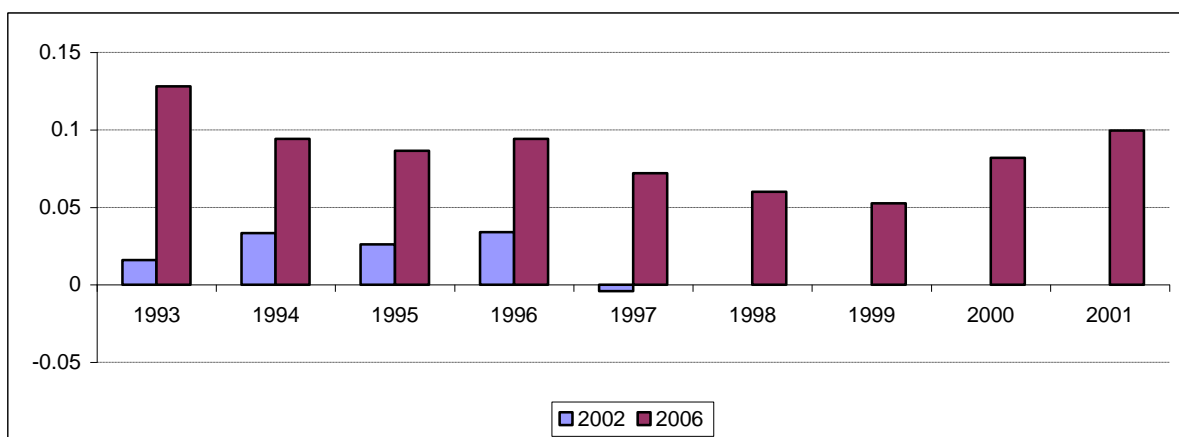
Figur 4.18 viser at 57 prosent av 1994-kohorten som har fullført er registrert med hel stilling i 2006. Dette er 69 prosent av alle arbeidstakerne i denne gruppen. For dem som ikke har fullført har 42 prosent hel stilling, noe som utgjør 62 prosent av de sysselsatte i denne gruppen. Både andelen sysselsatte og andelen i hel stilling er 15 prosentpoeng større for dem som har fullført. Figur 4.18 viser også at sannsynligheten for å ha hel stilling er betydelig mindre for de yngste kohortene enn for de eldste kohortene.

En positiv sammenheng mellom lønnsnivå og utdanningsnivå er en av de best etablerte sammenhengene i samfunnsvitenskapene. Vi benytter pensjonsgivende inntekt for å studere inntektsforskjellen mellom dem som har fullført og dem som ikke har fullført videregående opplæring. Figur 4.19 viser at for 1994-kohorten var differansen mellom gruppene på hele 33 prosent i 2006. Det er en kraftig økning fra 2002 da differansen var på seks prosent. Lønnsdifferansen avtar tilnærmet lineært for yngre kohorter, og blir negative for dem under 23 år.



Figur 4.19. Differanse i pensjonsgivende inntekt mellom individer som har fullført og ikke fullført videregående opplæring

Ved beregningene av inntektsdifferansene i figur 4.20 er kun individer i hel stilling inkludert. Da er inntektsdifferansene positive for alle kohorter, og mindre for de eldste kohortene enn i figur 4.18. Figur 4.20 indikerer at for dem som er i hel stilling er inntektsgevinsten ved å fullføre videregående opplæring på 5–13 prosent og økende i alder. Den store differansen for de eldste kohortene i figur 4.18, som inkluderer alle individene, må derfor i stor grad knyttes til sannsynligheten for å være sysselsatt i hel stilling. Det er også i tråd med figur 4.16 og figur 4.17 som viser at sannsynligheten for sysselsetting avhenger av om videregående opplæring er fullført.



Figur 4.20. Differanse i pensjonsgivende inntekt mellom individer som har fullført og ikke fullført videregående opplæring, individer i sysselsatt i hel stilling

Oppsummert viser dette delkapittelet at arbeidsmarkedstilknytningen er positivt relatert til fullføring av videregående opplæring. I tillegg synes arbeidsmarkedstilknytning å bli bedre utover i 20-årene for dem som har fullført videregående opplæring og dårligere for dem som

ikke har fullført. Inntektene er markert høyere når individene nærmer seg slutten av 20-årene, både fordi det er en inntektsgevinst blant dem som har hel stilling og fordi arbeidsmarkeds-tilknytningen er bedre.

4.4. Et forsøk på en regnskapsmessig oppsummering

Ethvert individ kan klassifiseres i bestemte tilstander på ethvert tidspunkt. Vi kan i prinsippet oppsummere sannsynlighetene for ulike tilstander ved å legge sammen sannsynlighetene for alle mulige tilstander. Det er imidlertid krevende å få sannsynlighetene til å summere seg til akkurat 100 prosent av minst to årsaker. For det første kan et individ være registrert i flere tilstander. Det er for eksempel vanlig å jobbe noe mens man er student, og det er ikke uvanlig å være arbeidssøker selv om man har en deltidsstilling. For det andre er det vanskelig å fange opp alle mulige tilstander.

Vi vil likevel gjøre et forsøk på å summere sannsynlighetene for ulike tilstander. I disse beregningene vil vi ikke tillate at summen av sannsynlighetene overstiger 100 prosent på individnivå. Vi velger å inkludere tilstandene i den rekkefølgende som framgår av tabell 4.1. Det betyr, for eksempel, at for en person som er registrert i hel stilling hele året, og i tillegg er registrert som student, vil sannsynligheten for den siste tilstanden settes lik null. Det å være registrert hele året i en tilstand høyt oppe i tabellen utelukker tilstandene lenger ned i tabellen. Dette impliserer at omfanget på tilstandene som kommer langt ned i tabellen, for eksempel utdanning og deltidsstilling, vil være noe undervurdert i forhold til tilstandene øverst i tabellen. Denne prosedyren er av størst betydning når vi inkluderer sannsynlighetene for sysselsetting og studier siden mange studenter er registrert som sysselsatte. Siden sysselsettingsdata kun er tilgjengelig til og med 2006, ser vi på situasjonen i 2006 for to ulike kohorter.

Forskjellene mellom dem som har fullført videregående opplæring og dem som ikke har fullført følger i hovedsak fra framstillingen over, men ytterligere to tilstander er inkludert i tabellen.¹⁰ Det er få som mottar grunn- eller hjelpestønad. Sannsynligheten for å motta

¹⁰ Tilstandene som ikke er diskutert tidligere i dette kapittelet er grunn- og hjelpestønad og fødselspenger. Grunnstønad kan man ha rett til dersom man har nødvendige ekstrautgifter på grunn av varig sykdom eller skade. Man kan få hjelpestønad dersom man har et særskilt behov for pleie og tilsyn på grunn av sykdom, skade eller en medfødt funksjonshemming. Fødselspenger er midler man kan motta i forbindelse med fødsler. Rett til fødselspenger krever at man har hatt pensjonsgivende inntekt før fødselen.

fødselspenger (fødselspermisjon) ved alder 22 år er størst for dem som ikke har fullført, mens den ved alder 28 år er størst for dem som har fullført.

Tabell 4.1. Regnskapsmessig oppsummering av ulike tilstander i 2006, prosent

	1994-kohorten (28 år)		2000-kohorten (22 år)	
	Fullført	Ikke fullført	Fullført	Ikke fullført
Uføretrygd	0,3	4,0	0,1	2,2
Grunn- eller hjelpestønad	1,0	1,2	1,2	2,1
Attføring eller individstøtte	1,8	5,8	0,6	5,0
Rehabilitering	0,6	2,3	0,2	2,1
Arbeidssøker	2,7	5,8	1,9	7,8
Fødselspenger	5,5	3,3	0,8	1,5
Sysselsatt i hel stilling	53,4	39,3	23,3	26,3
I utdanning	4,3	2,4	22,5	5,8
I fengsel	0,0	0,3	0,0	0,4
Sysselsatt i deltidsstilling	18,0	17,9	34,0	27,4
Sosialhjelp	0,2	2,2	0,2	3,1
Ukjent	12,1	15,5	15,2	16,3
SUM	100	100	100	100
Observasjoner	36 479	15 748	35 126	16 513

Ved alder 22 år er motstykket til større sannsynlighet for å være arbeidssøker eller på ulike trygde- og stønadsordninger for dem som ikke har fullført videregående opplæring, større sannsynlighet for å være i utdanning for dem som har fullført. For denne aldersgruppen er det en noe lavere andel som er arbeidstakere i hel stilling for dem som har fullført enn for dem som ikke har fullført. Ved alder 28 år er motstykket større sannsynlighet for å ha hel stilling (definert som minst 80 prosent av full stilling). I denne aldersgruppen er det få som er i utdanning.

Summen av sannsynlighetene for å være i de ulike tilstandene som er inkludert i tabell 4.1 er nødvendigvis under 100 prosent. Det følger av at prosedyren ikke tillater at summen av sannsynligheter overstiger 100 prosent for noe individ. Det er 12–16 prosent med ukjente tilstander. Det er trolig mange årsaker til dette. For det første er det grunn til å tro at sannsynligheten for å være i utdanning i tabellen er for lav. Denne sannsynligheten er basert på fullføring av studier, og mange bruker lengre tid enn normalt. For det andre er det flere tilstander som ikke er inkludert. I dette prosjektet har vi for eksempel ikke tilgang til data om

verneplikt, noe som gir utslag for de yngste. Det foreligger ikke informasjon om hjemmeværende som ikke får trygd og ikke er registrert som arbeidssøkere. Det foreligger heller ikke informasjon om lengre utenlandsreiser, dødsfall, osv.

Tabell 4.2 skiller mellom kvinner og menn for 1994-kohorten der de aller fleste er 28 år i 2006. Kvinner er som forventet i mye større grad i fødselspermisjon med fødselspenger. Men de er også i større grad arbeidssøkere, i utdanning, og på attføring eller rehabilitering. Deltidsstillinger er også mer utbredt blant kvinner. Motstykket til dette er at færre kvinner enn menn er i hel stilling. Mens 62,2 prosent av mennene som har fullført videregående opplæring er sysselsatt i hel stilling (det er 11 000 individer), gjelder det kun 45,1 prosent av kvinnene (8 400 individer). Kun 28,6 prosent av kvinnene som ikke har fullført videregående opplæring er i hel stilling ved alder på 28 år.

Tabell 4.2. Regnskapsmessig oppsummering av ulike tilstander for kvinner og menn i 1994-kohorten i 2006, prosent

	Kvinner		Menn	
	Fullført	Ikke fullført	Fullført	Ikke fullført
Uføretrygd	0,3	4,1	0,3	3,9
Grunn- eller hjelpestønad	1,3	1,5	0,8	1,0
Attføring eller individstøtte	1,9	6,8	1,7	5,1
Rehabilitering	0,8	2,6	0,4	2,0
Arbeidssøker	3,1	6,3	2,4	5,5
Fødselspenger	10,1	7,1	0,6	0,5
Sysselsatt i hel stilling	45,1	28,6	62,2	47,6
I utdanning	4,5	3,2	4,1	1,9
I fengsel	0,0	0,1	0,1	0,5
Sysselsatt i deltidsstilling	21,2	21,6	14,6	15,0
Sosialhjelp	0,2	2,0	0,3	2,3
Ukjent	11,6	16,3	12,6	14,8
SUM	100	100	100	100
Observasjoner	18 668	6 805	17 811	8 943

5. Årsakssammenhenger

5.1. Innledning og litteratur

Denne underveisrapporten har beskrevet gjennomstrømmingen i videregående opplæring og relatert fullføring til sannsynligheter for ulike utfall når individene er i 20-årene. Sannsynlighetene for ulike utfall er bare knyttet til fullført videregående opplæring eller ikke, og er ikke relatert til andre potensielt viktige faktorer som familiebakgrunn og evner. Det er to ulike spørsmål som skal analyseres nærmere i prosjektet. For det første, hvilke faktorer bidrar til frafallet i videregående opplæring? For det andre, kan effektene av frafall på ulike typer utfall når individene er i 20-årene isoleres fra andre faktorer?

Det foreligger noen relevante internasjonale studier av hvilke faktorer som påvirker individers sannsynlighet for å ha ulike utdannings- og arbeidsmarkedsutfall. For England og Wales finner Bradley og Lenton (2007) og Rice (1999) at eksamensresultatene fra obligatorisk skole har en sterk positiv effekt på tilbøyeligheten til å fullføre videre utdanning. Mens Rice (1999) finner at jo høyere den regionale arbeidsledigheten er, jo høyere er tilbøyeligheten til å ta utdanning ut over den obligatoriske, er effektene av det lokale arbeidsmarkedet liten i Bradley og Lenton (2007). Også i USA synes ferdighetsnivået i obligatorisk skole viktig for normal progresjon i "high school" (Bishop og Mane, 2001) og på sannsynligheten for å fullføre på et senere tidspunkt (Hill og Jepsen, 2007).

For Norge studerer Byrhagen, Falch og Strøm (2006) sannsynligheten for å ha normal progresjon ved starten på tredje året i videregående opplæring. De finner at grunnskolepoeng uten sammenligning er den viktigste forklaringsfaktoren for frafall og forsinkelse i opplæringen. Når det kontrolleres for grunnskolepoeng, er det liten effekt av familiebakgrunn og studieretning. Stort frafall på en del yrkesfaglige studieretninger skyldes i betydelig grad at elevene som begynner der har et dårlig utgangspunkt. Det er imidlertid ett unntak, frafallet på de yrkesfaglige studieretningene i Nord-Norge er høyt uavhengig av antall grunnskolepoeng.

Når det gjelder betydningen av å fullføre videregående opplæring, finner Rumberger og Lamb (2003) at både i USA og Australia har de som ikke fullfører "high school" betydelig lengre periode uten arbeid enn andre, men at sannsynligheten for å returnere til utdanning er betydelig høyere i Australia enn i USA. Campolieti m. fl. (2009) sammenligner individer i

Canada som ikke har fullført "high school" med individer som har fullført men ikke startet høyere utdanning når individene er 22–24 år. De finner at det å ikke fullføre reduserer sannsynligheten for å ha jobb med 8-18 prosent og reduserer lønna med 7–17 prosent.

Oreopoulos (2006, 2007) studerer effekten av skolereformer som har økt lengden på den obligatoriske skolen i USA, Canada og Storbritannia. For alle disse landene finner han en betydelig effekt på lønn; ett års lengre obligatorisk utdanning gir en lønnsøkning på om lag 15 prosent i gjennomsnitt. Han finner også sterke effekter på sannsynligheten for å være arbeidssøker eller motta økonomisk støtte fra myndighetene. Devereux og Hart (2009) viser imidlertid at Oreopoulos (2006) kraftig overestimerer effekten for Storbritannia. Konklusjonen i Devereux og Hart (2009) er at økt lengde på obligatorisk skole har hatt sterke effekter i USA og Canada, men små effekter i Europa.

Oreopoulos og Salvanes (2009) bruker norske registerdata for søsken i alderen 28–60 år til å estimere effekten av utdanningslengde på ulike utfallsvariable i 2005. De fokuserer utelukkende på søsken siden de er forutsatt å ha hatt tilnærmedesvis like oppvekstvilkår. De finner at et individ som har ett års mer utdanning enn sine søsken har ett prosentpoengs lavere sannsynlighet for å være uføretrygdet og 0,3 prosentpoengs lavere sannsynlighet for å få sosialhjelp. Videre finner de at pensjonsgivende inntekt er 5,2 prosent høyere. Også i Danmark ser det ut til å være betydelig svakere arbeidsmarkedstilknytning for dem med lavest utdanning. Dalskov (2008) skiller mellom 15–16-åringene i 1991 som kom i gang med ungdomsutdanning inn de var 17–18 år og de som ikke kom i gang. I den siste gruppen er sannsynligheten for å være utenfor arbeidsmarkedet i 2006 dobbelt så stor som i den første gruppen. Det samme er tilfelle for arbeidsledighet.

Raaum m. fl. (2009) estimerer sannsynligheten for å returnere til arbeid eller utdanning for unge personer som er "sosialt ekskludert". Sosialt ekskludert er definert som at man ikke er i arbeid og utdanning av andre årsaker enn militærtjeneste og fødsler. De finner at dess lenger en person er sosialt ekskludert, dess lavere er sannsynligheten for å returnere til arbeid eller utdanning. Andelen som er sosialt ekskludert øker jevnt opp til fire prosent ved alder 25 år.

5.2. Metode

Når man skal analysere konsekvenser av frafall, ønsker man ideelt sett å sammenlikne med den kontrafaktiske situasjonen. Ville arbeidsmarkedstilknytningen vært bedre om individet hadde fullført videregående opplæring? Den analytiske utfordringen er at individer som fullfører er forskjellig fra individer som ikke gjør det. Det er en type seleksjon i utdanningssystemet. Seleksjonen er knyttet til at sannsynligheten for å suksess i utdanningene avhenger av forhold som ligger forut i tid og som individene ikke kan påvirke. Derfor har det vært populært å benytte økt lengde på obligatorisk skole for å identifisere effekten av mer utdanning. Det er en reform som omfatter alle uavhengig av bakgrunn.

Omfanget på seleksjonsproblemet er viktig for tolkninger av ulike analyser, og størrelsen på problemet avhenger av i hvilken grad man kan identifisere sammenlignbare personer der noen slutter i videregående opplæring og andre fullfører. Studien til Byrhagen m. fl. (2006) indikerer at ved å sammenligne personer med samme ferdighetsnivå ved avslutning av grunnskolen, kommer man et langt steg i retning av å identifisere den kontrafaktiske effekten av å avbryte videregående opplæring. Vi vil derfor i dette prosjektet så langt som mulig benytte en kohort hvor data på grunnskolepoeng er tilgjengelig.

Elevene som avsluttet grunnskolen i 2002 er den første kohorten der SSB har registrert grunnskolepoeng. Dette kullet vil derfor bli viet spesielt stor oppmerksomhet i prosjektet. Vi kan sammenlikne individer med samme prestasjoner i grunnskolen og sammenliknbar familiebakgrunn, men der noen fullfører videregående opplæring og andre ikke gjør det. Familiebakgrunn kan være relevant i tillegg til prestasjoner i grunnskolen fordi oppfølging og informasjon fra foresatte kan påvirke valg om å avbryte en utdanning.

5.3. Analyser

Det første settet av analyser vil gå nærmere inn på årsaker til frafall. Sannsynligheten for frafall vil bli relatert til prestasjoner i grunnskolen, familiebakgrunn og karakteristika ved det lokale arbeidsmarkedet målt ved SSBs økonomiske regioner. Det store frafallet på yrkesfaglige studieretninger i Nord-Norge kan tyde på at lokale arbeidsmarkedsforhold er viktig. Det vil også eksplisitt studeres om geografiske faktorer kan være relatert til sannsynligheten for frafall. Store deler av fylkene med størst frafall er preget av lange avstander, vanskelig topografi og lav befolkningstetthet. Det gjør at elevene har færre skoler og

studieretninger å velge mellom innen rimelig reiseavstand. Sannsynligheten er større for at elevene må bruke lengre tid på skoleveien, velge en studieretning som ikke samsvarer deres primærønske, eller flytte hjemmefra.

Det andre settet av analyser inkluderer estimeringer av sannsynlighetsmodeller for ulike typer utfall. Målsettingen er å tallfeste hvordan det å ikke fullføre videregående opplæring påvirker utdannings-, arbeidslivs- og trygdekarrieren. Identifikasjon av effekten av utdanningsvalget krever sammenligning av personer som er rimelig like men gjør ulike valg. Funnene i del en av prosjektet vil derfor benyttes til å spesifisere de empiriske modellene. Vi vil også foreta mer avgrensede analyser hvor sammenlikningsgruppen begrenses til de som har fullført videregående opplæring med svake karakterer. Det kan argumenteres for at dette er en bedre sammenlikningsgruppe siden fullføring med dårlige karakterer som oftest er det realistiske alternativet til frafall..

Utfallsvariablene som vil bli analysert i denne delen er (i) ordinært arbeidsforhold, (ii) under utdanning, (iii) arbeidssøker og (iv) offentlig økonomisk støtte som for eksempel uførestønad og sosialhjelp. Effekter av arbeidsmarkedstiltak for ungdom som ikke får arbeid kan også analyseres.

For å ha en troverdig identifikasjon vil vi altså i hovedsak basere oss på kohorten som avsluttet grunnskolen 2002. Svakheten med dette opplegget er at de kun kan følges til de er 21 år i 2007. Derfor vil vi se spesielt på betydningen av frafall tidlig, det vil si frafall rett etter grunnskolen eller i løpet av det første året etter grunnskolen. I tillegg vil vi supplere med analyser som ikke tar hensyn til at grunnskolepoeng. I den supplerende analysen vil alle kohorter født 1977–1982 bli analysert til de er 25 år.

Referanser

Akselsen, A., S. Lien og Ø. Sivertstøl (2007): "FD-trygd. Variabelliste". Notat 2007/17, Statistisk sentralbyrå.

Bishop, J. H., og F. Mane (2001): "The impacts of minimum competency exam graduation requirements on high school graduation, college attendance and early labour market success". *Labour Economics*, vol. 8, s. 203–222.

Bradley, S., og P. Lenton (2007): "Dropping out of post-compulsory education in the UK: an analysis of determinants and outcomes." *Journal of Population Economics*, vol. 20, s. 299–328.

Brage, S., og O. Thune (2008): "Medisinske årsaker til uføreytelser blant unge 1977-2006." *Arbeid og velferd*, nr. 3, s. 28–49

Brage, S., og O. Thune (2009): "Medisinske årsaker til uførhet i alderen 25-39 år". *Arbeid og velferd*, nr. 1, s. 43-49.

Byrhagen, K. N., T. Falch og B. Strøm (2006): "Frafall i videregående opplæring: Betydningen av grunnskolekarakterer, studieretning og fylke". SØF-Rapport nr. 08/06.

Bøe, K. I., og Ø. Sivertstøl (2007): "FD – trygd dokumentasjonsrapport. Medisinsk rehabilitering 2002–2004". Notater 2007/24, Statistisk sentralbyrå.

Campolieti, M., T. Fang og M. Gunderson (2009): "Labour market outcomes and skills acquisition of high school dropouts". Canadian Labour Market and Skills Researcher Network, Working Paper No. 16.

Dalskov, M. (2008): "Markant høyere ledighedsrisiko for unge, der ikke kom i gang med en ungdomsutdannelse". Arbejderbevægelsens erhvervsråd, november.

Devereux, P. J., og R. A. Hart (2009): "Forced to be rich? Returns to compulsory schooling in Britain". WP09/24, UCD Centre for Economic Research, University College Dublin.

Hill, L. E., og C. Jepsen (2007): "Positive outcomes from poor starts: Predictors of dropping back in". *Economics of Education Review*, vol. 26, s. 588–603.

Holm, S. (2007): "Flest unge på sosialhjelp". *Samfunnsspeilet*, nr. 5–6, s. 65–74.

OECD (2008): "Jobs for Youth. Norway". OECD, Paris.

Oreopoulos, P. (2006): "Estimating average and local average treatment effects of education when compulsory schooling laws really matter". *American Economic Review*, vol. 96, s. 152–175

Oreopoulos, P. (2007): "Do dropouts drop out too soon? Wealth, health and happiness from compulsory schooling". *Journal of Public Economics*, vol. 91, s. 2213–2229.

Oreopoulos, P., og K. G. Salvanes (2009): "How large are returns to schooling? Hint: Money isn't everything". NBER Working Paper No. 15339.

Raaum, O., J. Rogstad, K. Røed og L. Westlie (2009): "Young and out: An application of a prospects-based concept of social exclusion". *Journal of Socio-Economics*, vol. 38, s. 173-187.

Rice, P. (1999): "The impact of local labour markets on investment in further education: Evidence from the England and Wales youth cohort studies". *Journal of Population Economics*, vol. 12, s. 287–312.

Rumberger, R. W., og S. P. Lamb (2003): "The early employment and further education experiences of high school dropouts: A comparative study of the United States and Australia". *Economics of Education Review*, vol. 22, s. 353–366.

Vangen, T. "Nasjonal utdanningsdatabase NUDB. Dokumentasjonsrapport". Notat 2007/54, SSB.